

TARTU ÜLIKOOL

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

**PEREKONNANIMED HIIUMAAL PÜHALEPA KIHELKONNAS
SUUREMÕISAS 1835. AASTAL**

Bakalaureusetöö

Sirje Toomla

Juhendaja: Peeter Päll

Tartu 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. EESTI LISANIMED KUNI 19. SAJANDINI NING PEREKONNANIMEDE PANEK LIIVI- JA EESTIMAAL 1834. AASTAL	5
1.1 Eesti lisanimed kuni 19. sajandini	5
1.2. Perekonnanimede panek Liivi- ja Eestimaal 1835. aastal	5
2. EESTI PEREKONNANIMEDE LIIGITAMISEST	9
2.1. Liigitus ennistähenduse järgi	9
2.1.1. Nimelähtesed perekonnanimed	10
2.1.2. Sõnalist algupära perekonnanimed	11
2.2. Perekonnanimed liigitus päritolukeele järgi	12
2.3. Perekonnanimed grammatiline liigitus	13
3. PEREKONNANIMED PÜHALEPA KIHELKONNAS SUUREMÕISAS 1835. AASTAL	14
3.1. Pühalepa kihelkond.....	14
3.2. Allikmaterjalid ja meetoodika.....	15
3.3 Materjali esitus ja perekonnanimede seletus.....	17
3.3.1. 1835. aastal Suuremõisas (<i>Grossenhof</i>) pandud perekonnanimed	17
3.3.2. Nimede seletus	21
3.4. Perekonnanimede liigitus	32
3.4.1. Päritolu ja keelsuse järgi	32
3.4.1.1. Nimelist algupära perekonnanimed.....	32
3.4.1.2. Sõnalist algupära perekonnanimed.....	33
3.4.2. Liigitus moodustusviisi ja keelsuse järgi.....	35
3.4.2.1. Laenamisel saadud perekonnanimed	36
3.4.2.2. Tuletamisel saadud perekonnanimed	37
3.4.2.3. Liitmisel saadud perekonnanimed.....	37
3.4.2.4. Taandega saadud perekonnanimed.....	37
3.4.3 Tulemused	38
3.4.3.1. Päritoluallikas.....	38
3.4.3.2. Keelsus.....	39
3.4.3.3. Liigitus käände järgi	41
3.4.3.4. Liigitus sõnaliigi põhjal	41
3.4.3.5. Liigitus moodustusviisi alusel.....	41
KOKKUVÕTE	43

ZUSAMMENFASSUNG	45
KASUTATUD ARHIIVIMATERJALID JA KIRJANDUS.....	47
LÜHENDID	49
LISAD	50

SISSEJUHATUS

Seoses Eesti- ja Liivimaa talupoegade vabastamisega pärisorjusest ja sellega kaasnenud liikumisvabadusega sai Eesti ala talurahvas perekonnanimed. Eesti perekonnanimed ei ole kuigi uuritud valdkond, põhjalikum on kindlasti Kairit Henno monograafia „Eesti priinimed. Jaani kihelkond“ (2000), on ilmunud artikleid erinevate piirkondade perekonnanimedest (nt Hiiumaa perekonnanimedest on kirjutanud Leo Tiik ja Vello Kaskor). Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks ongi anda ülevaade perekonnanimedest, mis anti Hiiumaa Pühalepa kihelkonna Suuremõisa talurahvale 1835. aastal.

Esmalt antakse lühiülevaade perekonnanimede andmisest Eesti- ja Liivimaal ning tutvustatakse perekonnanimede liigitamisvõimalusi, mis on välja töötatud erinevate uurijate poolt (A. Saareste, M. Kallasmaa, L.Tiik).

Töö teises pooles suundutakse Suuremõisa perekonnanimede juurde: esitatakse nende võimalik seletus ja päritolu. Tulemused tuuakse ära erinevates liigitustes: päritolu ja keelsuse järgi, moodustusviisi, käände, sõnaliigi järgi ning paremaks ülevaateks esitatakse saadud liigitustulemused ka tabelitena.

Töö lõppu tuuakse lisana (lisa 3) väljakirjutused töö põhialuseks olnud perekonnanimede originaalnimestikest.

1 EESTI LISANIMED KUNI 19. SAJANDINI NING PEREKONNANIMEDE PANEK LIIVI- JA EESTIMAAL

1.1 Eesti lisanimed kuni 19. sajandini

Eesti alal tekkisid esimesed lisanimed ilmselt 13. sajandi paiku, 16. sajandiks olid lisanimed näiteks Harju-, Järva- ja Läänemaal juba püsivad. Vanemad isikunimed on kohanimega tugevasti seotud ning on raske eristada, kumb neist on primaarne. Sageli sai talunimest uue peremehe lisanimi, aga harvem polnud juhtum, kui uus peremees tõi talule uue nime, oma lisanime. Lisanimi võis kujuneda talunimest, elukutsest, hüüdnimest või isanimest, kirikukäsikirjades võivad nimed veelgi üksikasjalikumad olla, lisatud on isa, vanaisa nimi. Osa nimesid sulasid ajapikku lisanimedeks, olles ühtlasi talunimeks (nt Jüri Ado Reinu poeg Peet > Jüriado Peet), lisanimedena kinnistusid ka aktiivsest käibest kadunud eesnimed. Lisanimed enne perekonnanimed panekut ei olnud inimesel ametlikult kinnistatud, vaid see oli pigem nagu aadress. Eriti muutlikud olid just sulaste ja vabadike lisanimed, sest sulased ja vabadikud ei pruukinud ühes kohas väga pikalt elada ning liikusid ühest talus teise. Enamasti said sellised ümberasujad, eriti just kaugemalt tulijad, endale uue lisanime. (Must 2000 : 41–42).

1.2. Perekonnanimede panek Liivi- ja Eestimaal 19. saj I poolel

19. sajandi algus tõi Eesti talurahvale kaasa mitu suurt reformi. 1816/1819. aastal kaotati pärisorjus tsaar Aleksander I seadustega (1816 „Ehstländisches Bauer-Gesetzbuch“, „Eestimaa Tallorahva Seadmissed“, 1819 „Liefländische Bauer-Verordnung“, eesti keeles aasta hiljem „Liiwlandi Marahwa Säedus“ ja „Lihwlandi-ma Tallorahva Seädus“). Pärisorjuse kaotamisega kaasnes talurahva liikumisvabaduste suurenemine, samuti moodustas talurahvas nüüd teiste vabade seisuste kõrval

omaette seisuse. Sellega seoses oli vajalik anda igale vabastatud isikule perekonnanimi (mõnel pool oli perekonnanimede panemisega ka juba varem algust tehtud, nt 1809 Kanepis (Must 2000: 52).) Kuni selle ajani oli talupoegi tuntud peamiselt talunime, isanime, külanime või hüüdnime järgi ning inimese nimi või koosneda pikast, elukohanimede, isa- ja isikunimede kombinatsioonist, mis uutes oludes polnud enam otstarbekas (Tiik 1969: 531) ning osadel talupoegadest olid juba ka mitteametlikud, päritavad lisanimed, nt *Lemming*, *Pärend*, *Jõgever* Võnnus ja Kanepis (Saareste 1935: 141).

Liivimaa kubermangus oli perekonnanimede panek sätestatud 1819. aasta talurahvaseadusega, kusjuures perekonnanimed pandi koos priikslaskmisega – vabaks lastud isikud kanti kindla vormiga nimestikesse perekonnanimedega. Talupoegade vabastamine pidi toimuma neljas järgus aastatel 1823 kuni 1826: esimene jüripäevaks 1823, teine 1824 – see kehtis peremeeste kohta; sulasrahvas aastatel 1825 ja 1826. Ka perekonnanimede võtmine ja kirjapanemine toimus järkjärgult ning 1826 aasta pidi läbi viidama üleüldine talupoegade üleskirjutus, nüüd juba uute perekonnanimedega. Kuid kubermanguvalitsus muutis juba peale esimest järku seda korda ning 1823 aastal välja antud ringkirja öeldakse, et nendele talupoegadele, kes polnud veel priiks saanud, pidid perekonnanimed panema kirikukonvendid ning need tuleb panna ühekorraga, priikslaskmist ära ootamata.

1819. aasta talurahvaseadusega oli igal vabaks lastaval perekonnapeal õigus/kohustus valida endale ja oma perekonnale sobiv väärnimi ehk priinimi, kuid neli aastat hilisemas ringkirjas polnud enam juttu talupoegade õigusest endale nime ise valida. Nimepaneku esimese järgus oli talupoegadel vabadus nime ise valida tõenäoliselt suurem, hiljem määrati nimesid rohkem. See, missugusel kujul need dokumentidesse sattusid, sõltus juba väga palju konkreetsest kirjapanijast, kelleks olid enamasti pastorid, mõisnikud, mõisaametnikud ning nemad võisid eesti nime moonutada. (Henno 2000: 23–27)

Eestimaa kubermangus toimus perekonnanimede andmine hiljem ning mõnevõrra teisiti võrreldes Liivimaa kubermanguga. Eestimaa 1816. aasta talurahvaseadus, mis oli talurahva vabastamise aluseks, perekonnanimede panekust juttu polnud.

Perekonnanimed panemise algatus tuli hoopis Luteriusu Ülemkonsistooriumilt, kuna nüüd oli talupoegadel võimalik ühest kogudusest teise liikuda ning senise nimetamise süsteemi järgi oli inimesi raske eristada. 5. aprilli 1834. aastal, VIII hingeloenduse ajal, sai Eestimaa tsiviilkuberner ülesande organiseerida uue kirikuseadusega ettenähtud nimestike koostamine kõigi kirikukihelkonna elanike kohta. Riia kindralkubeneri parun von Pahleni kirjast 5. aprillist 1834:

.... suure keisri nõuandaja, kes riigi sestpidised asjad korraldab, on temale teada andnud, et Luteriusu ülemkonsistoorium on tema käest palunud, et nende hingeraamatute pärast, mis kiriku õpetajad oma koguduse hingedest peavad tegema, et talurahvale Eestimaal saaks käsk antud, et nad enesele ühe jäädava liignime peavad panema, mis sünnis ja maakeele murde järele on. (Hiob 1940 : 18)

26. oktoobriks allkirjastas kuberner vastava ettekirjutuse *Publicatum No 75*, mille järgi iga mõisavalitsus sai kohustuse kõikidele talupoegadele perekonnanimed panna, kusjuures talupojad pidi ise need endale valima ning need ei tohtinud olla tuntud saksa nimed. Perekonnanimeks soovitati võtta talunimesid, ning neile, kellel oli lisanimi olemas, pidi see jäämangi perekonnanimeks. (Hiob 1940: 18–20)

Nimepanekut Eestimaal teostasid pastorid koostöös mõisaametnikega kohapeal ning see toimus suhteliselt lühikese aja jooksul ja kiirustades. Seetõttu Eestimaa perekonnanimistu erineb Liivimaa omast, kus nimed pandi mitmes etapis mitme aasta jooksul. Paljudes mõisates loodi tõenäoliselt töö lihtsustamiseks nimesüsteeme, nt Ahula mõisas (Järva-Madise kihelkond) lõpeb 60 nimest 57 silbiga *-well: baumerll, Greiswell, Harwell* jne (Tiik: 1987: 86); Järvakandi mõisas (Rapla kihelkond) esinevad talupoegade perekonnanimedena linnade nimed: *Riga, Valk, Werro, Wesenberg* jne (Rajandi, Tarand, 1966: 365).

Eestimaa kubermangus domineerisid eesti- ja saksakeelsed, piirkonniti on ka venekeelseid, põhjarannikul ka soome- ja rootsikeelseid nimesid (Saareste 1934 : 142), kuid nt Hiiumaal kujunes nimestik valdavalt eestikeelseks (Tiik 1987 : 87).

Saksakeelse nime võis talupoeg võtta sooviga siluda teed parema elu poole, kuna

eestikeelne nimi reetis liiga selgelt nimekandja päritolu, tema madalat seisust. Samuti võisid mõisnikud otseselt nimevalikut mõjutada saksalisuse suunas (Saareste 1935: 141).

Kuna kogu asjaajamine oli veninud, siis polnud võimalik kaheksanda revisjoni (viidi läbi 1834) materjalidesse uusi perekonnanimesid kanda. Tuli koostada iga mõisa kohta uus nimestik, mis pidi sisaldama ka perekonnanimesid („Familien-Namen-Verzeichniss“, eesti keeles „Liignimede arrokiri“). Talupoegade järjestus oli neis sama, mis hingeloendites – igal perel number, märgitud olid sugulusvahekorrad, harvem sotsiaalne kiht, mõisa- ja taluinimesed olid eraldatud. Peamine erinevus nimekirjades oli see, et polnud märgitud elanike vanust (Vahtre 1973: 56). Need nimestikud pidi esitama 1. maiks kihelkonnakohtule, kes siis nimestike pidi revideerima, et vältida perekonnanimede kordumist. Hiljem lisati nimestikud kaheksanda hingerevisjoni lisaköitena. (Tiik 1987: 85)

Kõiki neid ametlikult registreeritud perekonnanimesid ei võetud talurahva pool kiiresti omaks ning esimestel aastatel peale nimede panekut leidus kiriku- ja vallakirjades paikkonniti veel arvukalt vanu lisanimesid. (Must 2000: 56). Sada aastat hiljemgi oli endiselt püsinud komme inimest nimetada tema talukoha või muu omandi järgi (Saareste 1935: 143).

Peale perekonnanimede nimepanekuraamatuisse kandmist sai neid muuta vaid ametlikul teel, mida mõningal määral ka tehti (nt ebatsensuursete nimede puhul) ning hiljem kirjaoskuse levides muudeti kirja pilti (nt *Jõggi* > *Jõgi*). 19.–20. sajandi alguses võidi mitmel põhjusel oma nime muuta, nt usuvahetusliikumise mõjul 1840. aastatel, mil muudeti nimesid venepäraseks, ning sotsiaalse staatuse paranemisel võidi eestikeelne nimi muuta saksakeelseks, nt *Kasevälja* > *Birkenfeldt*. (Tiik 1969: 534) Esimese Eesti Vabariigi aegse nimede eestistamise aktsiooni lõpuks 1938. aastaks oli muudetud üle 180 000 nime. Kuid ometi vaatamata muutmistele on suur osa perekonnanimesid jäänud käibele sellistena, nagu need 1835. aasta pandi. (Tiik 1987: 88)

2. EESTI PEREKONNANIMEDE LIIGITAMISEST

Üks eesti perekonnanimede teedrajavamaid uurijaid oli Andrus Saareste, kelle sulest 1934. aastal, sada aastat pärast Eestimaa talupoegadele nimepanekut, ilmus ülevaateartikkel „Pilk eesti nüüdseile perekonnanimedele“ ning aasta hiljem eelmisele artiklile täienduseks „Eesti liignimedest varemalt, nüüd ja tulevikus“ (1935). Nendes artiklites kirjeldab autor võimalusi, kuidas eesti perekonnanimesid liigitada, asetades põhirõhu ennistähenduse järgi liigitamisele, lisaks toob ta välja grammatilise ja keele järgi liigituse. Ka hilisemad uurijad on toetunud A. Saareste väljapakutud liigitusele.

Perekonnanimede uurimisel ja seletamisel on otstarbekas aluseks võtta ühe mõisa perekonnanimistu, sest igas mõisas oli nimepanemise põhimõtetes teatav omapära, mis sõltus kohalikust mõisnikust ja/või pastorist, ning perekonnanimed on tihedalt seotud kohaliku toponüümikaga, eesnimetraditsiooni ja ka kohalike hüüd- ja pilkenimedega. (Rajandi, Tarand 1966: 395–397). Andrus Saareste (1935: 143) on märkinud, et Eesti nimed on saadud üldjoontes samadest allikatest, kust muudesi maades, kuid eesti perekonnanimedel on eripäraseid jooni teiste rahvastega võrreldes, nt puuduvad üldtunnuslikud sufiksud, nagu soomlastel (-nen) või venelastel (-ov). Samuti võib esile tõsta, et erinevalt teistest läänemeresoome keeltest esineb eesti perekonnanimede seas ohtralt genitiivseid nimesid. (Saareste 1934: 18)

Järgnevalt antakse ülevaade perekonnanimede liigitamise võimalustes, tuginedes Andrus Saareste (1934, 1935), Marja Kallasmaa (1988) ning Edgar Rajandi ja Helmut Tarandi (1966) artiklitele.

2.1. Liigitus ennistähenduse järgi

Kõige tavalisem viis on olnud perekonnanimesid liigitada ennistähenduse järgi. Suur

hulk perekonnanimesid lähtub mingist muust nimepaneku ajal kasutusel olnud nimest, sest sellel oli nime saaja seisukohast juba mingisugune onomastiline traditsioon. (Rajandi, Tarand 1966: 397)

2.1.1. Nimelähtesed perekonnanimed

Kohanimelähtesed perekonnanimed

Kohanimedest tuletatud perekonnanimed moodustavad kõige arvukama grupi.

Talunimi oli kõige sagedamini perekonnime tuletusaluseks. Talunimesid soovitati perekonnanimeks võtta ka kubermanguvalitsuse ringkirjades (*Kõige parem see, kui vanad perenimed ka liignimedeks ära valitsetakse*) (Hiob 1940: 18) ning ka Otto Wilhelm Masing soovitas seda Ma-rahwa Näddala Lehe veergudel (Henno 2000: 33).

Talunimi võidi kohandada perekonnanimeks mitmel viisi:

1. talunimi võeti üle muutmata kujul: *Upsi t > Upsi, Raabi t > Raabi*;
2. genitiivsest talunimest moodustati nominatiivne perekonnanimi: *Pendise t > Pendis; Tammoko t > Tammik, Köstri t > Köster*;
3. talunimele liideti nimeformant (-s, -er, -man(n), -sohn, -sk, -berg, -ng jm):
Peedo t > Pets, Köba t > Köper, Poldi t > Polding;
4. talunimi tõlgiti, peamiselt saksa keelde: *Kaera t > Haber (Hafer)*;
5. talunime muudeti vabalt või lühendati: *Leppiko t > Leepsik, Kauri t > Lauer, Reino t > Rei*. (Kallasmaa 1988: 479–484).

Kohanimelähteste perekonnanimede teiseks suuremaks allikaks peale talunimede olid kas küla-, valla- või suuremate asustusüksuste nimed: *Hellat < Hellati küla, Kuresaar, Narva, Tartu*. (Saareste 1935: 143). Perekonnanimedena leidub ka võõrkohanimesid, millega nimesaajal ilmselgel seos puudus, kuid mille andmise taga võis olla kohalik mõisnik/ametnik, kes nime pani (nt *Hamburg, Portsmouth, Poltava*) (Rajandi, Tarand 1966: 398).

Perekonnanimesid võidi moodustada ka loodusnimedest, kuid kuna need pole nõnda püsivad kui asustusnimed, on loodusnimelist algupära välja selgitada

keeruline (nt *Saarlepp, Sooäer, Suurkiwwi*) (Kallasmaa 1988: 485).

Isikunimelähtesed perekonnanimed

Perekonnanimeks võidi võtta isikunimi, sageli just isanimi, millele tihtipeale liideti saksakeelne *-son (-sohn)* või harvem eestikeelne *-poeg* (*Laur, Peterson, Pärtelpoeg*). Isikunime võidi kombineerida teise isikunimega või mõne üldnimega (*Jüriado, Metsamärt*). (Saareste 1934: 14) Perekonnanimeks võidi võtta, või pigem panna, ka ajalooliste isikute, mütoloogiliste või kirjanduslike kujude nimesid (*Sokrates, Punapart, Remus*) (Rajandi, Tarand 1966: 399).

2.1.2. Sõnalist algupära perekonnanimed

1. Loodussõnavara on ammendamatu allikas perekonnanimede saamisel. Eraldi saab välja tuua sellised suuremad rühmad:

- loodusjõudusid, geograafilisi objekte ja maastikuesemeid tähistavad sõnad: *Kallas, Kuristik, Soosaar*;
- linnu-, looma ja kalanimetused: *Aul, Haug, Jänes, Rägapart*;
- taimenimetused: *Mammuspuu, Kadak, Kastanje, Ernes*;
- kultuurmaistu esemete nimetused: *Kaew, Koppel, Niidi, Umbaed*. (Tiik 1969: 533; Saareste 1934: 12)

2. Ameti, elukutse järgi saadud perekonnanimesid esineb üpris arvukalt. Otse ameti järgi anti sellised perekonnanimed nagu *Konstabel, Miilits, Rehepapp, Sepp, Sulane*. Nimi võis ametigi seotud olla ka kaudselt, nt tisler võis saada nimeks *Höövel*. (Rajandi, Tarand 1966: 400) või Sepa talu elanik nime *Kattel* (Tiik 1969: 533).

3. Esemete, toodete ja ainete nimetused perekonnanimedena.

Perekonnanimedena võeti tööriistade (*Kerwes, Vikats*), majatarvete (*Tünder, Laud*), sõjariistade (*Püss*), sõidukite ja nende osade (*Paet, Vannas*), ehitiste ja nende osade (*Veski*), toitude ja jookide (*Leib, Rokk, Kartohvel*), riideesemete ja ehete (*Nööp, Panna*) ning mitmesuguste muude esemete ja ainete nimetused (*Kihvel*,

Klaas, Lont). (Saareste 1934: 12–13; Saareste 1935: 144, Tiik 1969: 533). Rannarahva puhul oli perekonnanimede üks suuri allikaid kindlasti merenduse ja laevanduse sõnavara, nt *Leuka, Sadam, Spriiit* (Tiik 1969: 533).

4. Iseloomustavad nimed võivad olla austavad (*Julge, Õigemeel*) või vastupidi, pilke- või sõimunimed (*Laisk, Pudrunahk, Püksipaik Raisk*). Halvustavaid nimesid on märkimisväärselt rohkem kui austavaid. (Saareste 1934: 14)

5. Harvem võeti perekonnanimedeks ajamõisteid tähistavaid nimetusi (*Päev, Reede*), hõimu- või rahvusenimetusi (*Harjakas, Türk*); sugulusmõistete nimetusi (*Onu, Vend*), kehaosade nimetusi (*Varvas, Süda*) (Saareste 1935: 144). Abstraktseid mõisteid tähistavad sõnu (*Ilu, Tüli, Rohkus*) esineb Eestis võetud perekonnanimedes vähe, kuid võrreldes muu Euroopaga siiski rohkesti. Vähesel määral saadi perekonnanimedeks veel ka religiooniga seotud sõnu (*Jõulu, Kalmet*) (Saareste 1934: 16).

2.2. Perekonnanimed liigitus päritolukeele järgi

A. Saareste eristab eesti- võõr- ja segakeelseid (värd-)nimesid.

Eestikeelsete nimede omapära võib olla nende murdelisuses, nt Lõuna-Eesti *Hõrak* 'punane sõstar; saartel *Kibuspuu, Seppel*.

Võõrkeelsetest perekonnanimedest moodustavad kõige suurema osa saksakeelsed nimed. Saksakeelsete nimede osatähtsus perekonnanimistus erineb paikkonniti tugevalt, nt eriti arvukalt on neid Pärnumaal Häädemeestel Metsakülas, peaaegu üldse mitte aga Hiiumaal Emmastes. Osa saksakeelseid nimesid kannab ka saksa murrete tunnusjooni (*Anderkopp*). (Saareste 1934: 8–9)

Rannarootsi aladel, peamiselt saartel ning loode- ja põhjarannikul, pandi ka rootsikeelseid perekonnanimesid, nt *Poldang, Börjer*. Põhja- ja Kirde-Eesti nimede seas leidub soomekeelseid, nt *Pokkinen, Torpar*; Kirde- ja Kagu-Eestis venekeelseid, nt (*Melnik, Davidov*). (Saareste 1934: 7–8)

Vähesel määral on heebreakeelseid (Aron, Herodes), kreeka-ladina (Brutus, Romulus), läti (Gailit, Maltenek), poola keelseid (Sapotsky) nimesid. (Saareste 1934: 7)

Palju leidub ka värnimesid – seganimesisid, mille esimesele, eestilisele osale on liidetud võõrkeelne järelolis. Saksa värnimesid on eriti rohkesti Põhja-Eestis (*Ausberg, Aitman, Soplepman*); vene-eesti seganimesisid, mis muudeti venepärasemaks Vene sõjaväevõimude poolt, leidub üle Eesti, nt (*Kasikov, Niitov, Murakin*). (Saareste 1934: 7–8)

2.3. Perekonnanimed grammatiline liigitus

Sõnaliigiliselt on valdav osa eesti perekonnanimedest substantiivid, teisel kohal adjektiivid (*Külm, Tasane*). Saareste märgib, et Põhja-Eestis, eriti saartel, on adjektiivsed perekonnanimed sagedasemad kui mujal Eestis.

Eesti perekonnanimede üheks omapäraks on substantiivsete ja adjektiivsete nimede kõrval ka muudesse sõnaliikidest võetud perekonnanimed. Kõige enam tuleb ette verbidest tuletatud nimesid (*Juhtunud, Kuulmata*). Harvem kohtab adverbidest (*Edasi, Viltu*), numeraalidest (*Viiskuus, Ühtegi*), pronomeneist (*Meil*) nimesid. (Saareste 1935: 144–145)

Käändeliselt on enamik perekonnanimesid nominatiivsed ja genitiivsed. Haruldased on muus käändes nimed (*Mäelt, Kirikal*) (Saareste 1934: 11).

3. PEREKONNANIMED PÜHALEPA KIHELKONNAS

SUUREMÕISAS 1835. AASTAL

3.1. Pühalepa kihelkond

Pühalepa kihelkond asub Hiiumaa idaosas. Pühalepa kihelkonna ala kuulus 13. sajandil Saare-Lääne piiskopkonda ning 1254. aastast Liivimaa ordule. Pühalepa kihelkond tekkiski arvatavasti 13. sajandil Liivimaa ordule kuulunud Hiiumaa idaosast. Esilagu oli pindalalt palju suurem, sest sellest eraldati 17. saj. nii Reigi kui ka Emmaste kihelkond. Kirikukihelkonda on esimest korda mainitud 1522. aastal (EE 7 : 627).

Pühalepa kihelkonnas oli 11 mõisa (koos karjamõisatega 14): Pühalepa kirikumõis (*Pastorat Pühhalep*), Hiiesaare (*Hienhof*, ka *Kahusall*, rajatud 16. saj I poolel), Kassari (*Kassar*, ka *Aunack*, erald Vaemlast 18 saj), Kärkla (*Kertel(hof)* erald Partsist 1810), Loja (*Loja*, rajatud 1783), Randvere (*Randfer*, erald Vaemlast 1808), Partsi (*Pardas*, rajatud u 1620), Soonlepa (*Soonlep*, erald Suuremõisast 1782 ja 1795 vahel), Suuremõisa (*Grossenhof*, ka *Pühhalep*, *Pöhhalep*, teateid 1564), selle karjamõisad Kurisu (*Kurriso*), Salinõmme (*Sallinömm*), Vohi (*Wohhi*); Valipe (*Wallipae*, teateid 1529) ja Vilivalla (*Williwalla*, rajatud 1783) (Eesti mõisad 1994: 87).

Suuremõisa

Suuremõisas asunud ordu ametimõisa on esmamainitud 1519. aastal (*hoff to Poylow*), siis kandis ta nime Pühalepa mõis (EE 9: 41). 1563. aastal läks valdus Rootsi kuninga kätte, ning kui De la Gardie'd 16. sajandi lõpupoole Hiiumaa suuromanikeks said, muutsid nad 17. sajandil Pühalepa oma peamõisaks, mis sai Suuremõisa nime (*Grossenhof*, esmamaining 1633). Peale Põhjasõda muudeti Suuremõisa Venemaa riigimõisaks ning hiljem läks mõis De la Gardie'dele tagasi. 1796. aastal omandasid mõisa Ungern-Sternbergid, kes olid selle valdajateks 1918. aastani. (Särg 2006: 34)

1835. aastal oli Suuremõisa omanik Constantin von Ungern-Sternberg. Sel aastal kuulus Suuremõisa mõisa alla 16 küla: Kerema (*Kerrema*), Vahtrepa (*Wachterebe*), Salinõmme (*Salinömm*), Hellamaa (*Hellama*), Tempa (*Tempa*), Sääre (*Serrala*), Joandi (*Johhundy*), Harju (*Harjo*), Kukka (*Kukka*), Palade (*Pallade*), Lõbembe (*Löbbembe*), Tubala (*Tubbaselja*), Nõmba (*Nõmba*), Undama (*Undama*), Lõpe (*Löppe*), Sakla (*Saekla*).

1834. aasta hingeloenduse (järjekorras kaheksas) andmetel elas Suuremõisa alal 1817 inimest (863 meest, 954 naist), Pühalepa kihelkonnas kokku 4254 ja Hiiumaal üldse 12 310 hinge (Vahtre 1973: 120–122).

1835. a Suuremõisas antud perekonnanimede arv on kaunis suur – 310 (üks nimi kordus, seega tegelikult 309 erinevat nime), kogu Pühalepa kihelkonnas oli perekonnanimede arv 535.

3.2. Allikmaterjalid ja meetodika

Analüüsitav nimematerjal pärineb 1835. aasta perekonnanimede raamatust (*Familien-Namen Verzeichniß*), mis on säilinud kahes eksemplaris. Mõlemat säilitatakse Eesti Ajalooarhiivis Eestimaa kubermangu revisjonilehtede kollektsioonis (EAA, f 1864, n 2, s VIII-198 ja EAA, f 1864, n 1 s 341) ning on digiteeritud ja kättesaadavad veebikeskkonna Saaga kaudu. Käesolevas töös on kasutatud neid mõlemaid, tegemaks kindlaks raskesti loetavate perekonnanimede kuju. Lisaks on veel kasutatud pisteliselt personaalraamatut, sünnimeetrikat, hingerevisjone.

Materjali esituses on kõigepealt antud nimeloend koos perekonnanimele antud püsiva nimenumbriga. Seejärel on esitatud perekonnanimede võimalik päritolu ja seletused. Päritolu kindlaks tegemisel kerkis esile probleem sellega, et ei perekonnanimede raamatutes ega hingeloendites ei leidu talude nimesid. Hingeloendites on valdavalt talupojad esitatud ees- ja isanimega,

personaalraamatutes ja meetrikates valdavalt küla-, isa- ja eesnimega. Talunimedele tuvastamiseks on kasutatud EELK Pühalepa koguduse personaalraamatut aastatest 1817–1833 ning sünnimeetrikat aastatest 1787–1833. Suureks abiks olid ka M. Kallasmaa „Hiiumaa kohanimed“ (Tln, 2010) ning L. Tiigi artikkel „Perekonnanimesid Hiiumaalt“ (Keel ja Kirjandus, 1969 nr 9). Kui antud perekonnanimi oli personaalraamatus või sünnimeetikas lisanimena kasutusel enne perekonnanimedele andmist, võib oletada, et tegemist võis olla talunimega. Originaaldokumentidest saadud perekonnanimed on kogu töös kirjutatud kursiivis.

Sõnaliste perekonnanimedele liigitamisel tekkis küsitavusi, sest paljud nimed võiksid kuuluda ennistähenduse järgi mitmesse rühma. Nagu näiteks nime *Pill* ennistähendus võiks olla nii 'kala ujupõis', mis on rootsi laensõna ning kasutusel vaid Hiiumaal; 'kalastamise abivahend', mis samuti Hiiumaal vaid kasutusel; 'ankru osa' või 'muusikariist'. Selle ja ka teiste problemaatiliste nimede liigitamisel on võetud aluseks see, mis teemalisi nimesid on rohkem pandud, nt nime *Pill* ennistähenduseks valiti 'ankru osa' ja liigitati vastavalt, kuna laeva osade nimetused olid Suuremõisa perekonnanimedes üsna levinud.

Sõnalise algupäraga perekonnanimedele puhul toetutakse neile ennistähenduse otsimisel F. J. Wiedemanni „Eesti-saksa sõnaraamatule“, A. Saareste „Eesti keele mõistelisele sõnaraamatule“, „Väikesele murdesõnastikule“ „Eesti murrete sõnaraamatule“, mitmele erialaleksikonile, saksakeelsete nimede puhul olid asendamatuks Saksa nimeleksikonid jt. Ennistähendus selgitatud, liigitatakse perekonnanimed erinevatel alustel (päritolu, keelsus, moodustusviis).

Töö lõppu on lisatud (lisa 3) ka väljakirjutused uurimuse aluseks olnud perekonnanimedele raamatutest. Lisas 3 on esitatud kõikide talude vanimad meesliikmed, naisliikmed on välja kirjutatud vaid siis, kui ta on ainus seda perekonnanime kandev isik, pere ainus või vanim liige. Nime järel on perekonnanime number. Perekonnanimedele kirjaviis on jäänud muutmata, vaid ühekordse kaashääliku peal olev joon on jäetud välja toomata ning vastav täht on kirjutatud kahekordselt. Nimestikus esinevad kohanimed on antud tänapäevasel kujul ning sulgudes on toodud välja ka originaali kuju.

3.3. Materjali esitus ja perekonnanimede seletus

3.3.1 1835. aastal Suuremõisas (*Grossenhof*) pandud perekonnanimed

1	Gustafsohn	35	Lest
2	Stein	36	Wahha
3	Jürgens	37	Leuka
4	Glind	38	Kuk
5	Allas	39	Soo
6	Knöp	40	Esko
7	Ender	41	Pöld
8	Eichwald	42	Nidima
9	Brück	43	Koppel
10	Wötti	44	Remmelkor
11	Kimber	45	Kondel
12	Märk	46	Sepp
13	Anker	47	Pihhelgas
14	Liet	48	Tommingas
15	Klaas	49	Kangor
16	Lua	50	Palmik
17	Treumann	51	Rand
18	Lesk	52	Saddam
19	Hellmann	53	Tedder
20	Kura	54	Särglep
21	Heinleht	55	Sarnak
22	Kuskor	56	Oespe
23	King	57	Köstre
24	Hobel	58	Wanna
25	Dampf	59	Tikka
26	Ebrok	60	Wohlmann
27	Pruer	61	Metski
28	Paes	62	Kurba
29	Allik	63	Haw
30	Kirmann	64	Körwne
31	Kaskor	65	Wahhime
32	Kand	66	Warres
33	Lint	67	Teiwas
34	Kaew	68	Karjamets

69	Sukko	112	Tihhane
70	Kreekij	113	Harrij
71	Marrilecht	114	Ninepu
72	Rede	115	Tikkerpu
73	Sell	116	Handspik
74	Paijus	117	Pärnpu
75	Sullane	118	Kand
76	Mürisep	119	Karjane
77	Laupä	120	Lahhe
78	Harrakas	121	Laid
79	Johannisbeer	122	Köllo
80	Oispu	123	Tür
81	Kanna	124	Warblane
82	Habbe	125	Jännes
83	Kokk	126	Pannal
84	Kirs	127	Töhwik
85	Reggi	128	Laud
86	Rattasep	129	Hunga
87	Kuilp	130	Herma
88	Kerwes	131	Liek
89	Rehha	132	Ahwe
90	Nugga	133	Rebbo
91	Türnpu	134	Pillpak
92	Wösssa	135	Pail
93	Mammuspu	136	Mast
94	Naur	137	Hein
95	Jägger	138	Lukk
96	Suitso	139	Weskij
97	Sump	140	Kärme
98	Sein	141	Sörro
99	Kastange	142	Särk
100	Hammer	143	Kurriso
101	Hoppi	144	Ahingas
102	Tui	145	Singi
103	Hamisep	146	Pildok
104	Hannij	147	Märjama
105	Sarrapu	148	Soäre
106	Wihherpu	149	Paljasma
107	Pargo	150	Timmermann
108	Naber	151	Wäljall
109	Hers	152	Tannawa
110	Püggal	153	Euge
111	Nurk	154	Sobak

155	Kallisma	199	Torro
156	Joema	200	Waggone
157	Sölg	201	Hang
158	Mustik	202	Raega
159	Murro	203	Prees
160	Pärrisma	204	Pihlamets
161	Tassane	205	Lepp
162	Sörmus	206	Pöll
163	Körge	207	Pöör
164	Wermes	208	Kättis
165	Kibbuspu	209	Sauer
166	Prikk	210	Lunt
167	Tross	211	Karrus
168	Kewwade	212	Leht
169	Pödder	213	Koid
170	Ogga	214	Muddama
171	Süggise	215	Puddisma
172	Talve	216	Ristimäggi
173	Tubbala	217	Arro
174	Lill	218	Ubba
175	Kesklo	219	Sprit
176	Hernes	220	Sild
177	Hautselga	221	Löwwij
178	Madik	222	Umbaaid
179	Männama	223	Pähhel
180	Sirp	224	Tabba
181	Redda	225	Süssi
182	Kappaste	226	Läts
183	Marrima	227	Körkas
184	Wannas	228	Armas
185	Kallas	229	Tarreste
186	Sui	230	Alla
187	Truu	231	Kaiwapöllo
188	Säng	232	Tiek
189	Rattaspu	233	Kömmo
190	Eddasse	234	Üksi
191	Erk	235	Look
192	Julg	236	Pirbe
193	Peujall	237	Tissler
194	Särg	238	Köwwesepp
195	Terras	239	Wassar
196	Paelk	240	Toos
197	Sambas	241	Hall
198	Suur	242	Plok

243	Häss	284	Nook
244	Waldmann	285	Huuk
245	Pill	286	Tülp
246	Rehhepapp	287	Kassewälja
247	Kinnas	288	Saggar
248	Karbus	289	Eugelo
249	Röök	290	Tael
250	Ulljas	291	Kruu
251	Meister	292	Ringman
252	Nöel	293	Wach
253	Krus	294	Uro
254	Kasik	295	Wörk
255	Heber	296	Peukel
256	Ojade	297	Wallipä
257	Binde	298	Rehhesar
258	Rättsep	299	Treier
259	Pilder	300	Kullo
260	Pallora	301	Wekker
261	Piggi	302	Wärraw
262	Hammelman	303	Trepp
263	Rog	304	Pikker
264	Luisk	305	Ork
265	Salin	306	Wohhi
266	Moiko	307	Laad
267	Wals	308	Pie
268	Tilga	309	Mey
269	Saar	310	Wies
270	Wänt		
271	Kark		
272	Ränk		
273	Nest		
274	Kusik		
275	Kiel		
276	Passil		
277	Puur		
278	Latuk		
279	Lechtma		
280	Metsis		
281	Tihho		
282	Lello		
283	Tinno		

3.3.2. Nimede seletus

Ahingas	< ahing : ahingu 'kalapüügiriist'; ahingas : ahinga (Wd)
Ahwe	< ahve : ahvne (<i>Hi</i>) = ' <i>Barch (Perca fluviatilis)</i> ' ahven (Wd)
Alla	< Külanimest Alaküla (Tiik 1969: 532)
Allas	< Külanimest Allasto küla (Tiik 1969: 532), vrd alasi (alass, allas) 'sepaalasi' (VMS)
Allik	< allikas
Anker	< sks <i>Anker</i> 'laeva ankur'
Armas	< armas
Arro	< aru
Binde	< sks <i>Binde</i> 'side'; 'napsitama einer hinter die Binde giessen
Brück	< sks <i>Brücke</i> 'sild'
Dampf	< sks <i>Dampf</i> 'aur' leil'; <i>Dampf</i> ('der heisse in der Badstube) (Wd)
Ebrok	> ? vrd ebro "kergats (<i>Kul</i>); ebru 'kergats' (<i>Lä</i>) (EKMS I: 1164)
Eddasse	< edasi
Eichwald	< sks <i>Eichenwald</i> 'tammik'
Ender	< Eesnime <i>Andreas</i> rahvusvaheliselt tuntud variant (Rajandi 2007)
Erk	< erk : ergu 'terav' (<i>Emm Käi Rei</i>)
Esko	< Talunim: Esku t Hillestes (<i>Esko Hinder 1725/26</i>) (Kallasmaa 2010 : 45), Pühalepa koguduse sünnimeetrikas 1820 <i>Esko Jüri</i> (Hilleste külast) (EAA, 3168.2.3: 111p)
Euge	< Eugen, eesnimi
Eugelo	< Eesnimi Eugen + lo
Glind	> Glinde(mann) < Glinde. Glinde on sage kohanimi Saksamaal nt Glindow, Glindenberg; sks <i>Glind</i> 'soo, soostunud ala'; keskülemsaksa k <i>glindeht</i> 'libe' (DN 1967)
Gustafsohn	< Gustav + sohn
Habbe	< habe
Hall	< hall
Hamisep	< aamissepp 'aamide ja muude vaatide tegija' (EKSS)
Hammelman	< Saksa perekonnanimest <i>Hammelmann</i> ; keskülemsks k <i>Hamel</i> 'järsk kungas v mägi' (FB)
Hammer	< ska <i>Hammer</i> 'haamer, vasar'
Handspik	< antspik = antsper 'sõstar' (<i>Rei</i>), <anspik, antspakk : antspaku 'hanspaak' 'kang, vinn (laevas), ankrupilli pööramise hoob' (<i>Emm</i>) (EMS)
Hang	< hang : hangu (hangi) 'tõsteriist' (<i>Hi</i>) (EKMS III: 232) samuti 'kahvel, lumekoorik' (<i>Hi</i>) (VMS)
Hannij	< hani 'pajuurb' (<i>Phl</i>)
Harrakas	< harakas

Harrij	< hari
Hautselga	< Talunimi Haudselja; <i>Haudselja Mats</i> 1823 Tubala külas (EAA, 3168.2.3: 122p), haud + selg 'seljandik (Kallasmaa 2010: 38)
Haw	< haav : haava (<i>Phl</i>) (EMSR) 'haab'
Heber	< sks <i>Hebel</i> 'kang' kang : kange (kangi) (Wd)
Hein	< hein
Heinleht	< hein + leht
Hellmann	< Saksa perekonnanimi <i>Hellmann</i> , keskülemsaksa <i>hell</i> 'põrgu'; keskalmsaksa k <i>hell</i> (helde) 'kallak' (FB)
Herma	< Härma k; <i>Herma</i> küla (Mellin 1810)
Hernes	< hernes
Hers	< hirs (ers, irss) (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) 'hirss' (VMS)
Hobel	< sks Hobel 'höövel'
Hoppi	< L. Tiik ja V. Nissila on kohanimede puhul pidanud allikaks eesnimesid <i>Hubert</i> või <i>Hugo</i> (Kallasmaa 2010: 174); Saksa (alamsaksa) perekonnanimest <i>Hoppe</i> (FB)
Hunga	< rts k ung 'noor', Kärkla vakuses 1782 <i>Unga Mihel Mihelsohn</i> , <i>Unga Thomas Greissohn</i> (Kallasmaa 2010) Pühalepa koguduse personaalraamatus 1833 <i>Hunga Tönnise Peet</i> (Kukka k) (EAA, 3168.2.12.57)
Huuk	huuk : huugi 'öökull' (<i>Muh Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Häss	< häss : hässi 'väga väike elumaja, onn' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (EKMS II : 1294)
Joema	< jõgi + maa
Johannisbeer	< <i>johannisbeere</i> 'hansperi, ansperimari' 'sõstar' (Wd)
Julg	< julge : julge
Jägger	< sks <i>Jäger</i> 'jahimees'
Jännes	< jännes : jänese
Jürgens	< Jürgen + s
Kaew	< kaev : kaevu
Kaiwapöllo	< talun Kaivapollo Tiik, <i>Kaivapöllo Peteri p Peter</i> 1834 (EAA, 1864.1.340: 133)
Kallas	< kallas : kalda
Kallisma	< kallis + maa
Kand	< kand : kanna 'eseme osa' <i>Emm Käi Rei</i> või ka 'känd' (<i>Käi Rei</i>)
Kangor	< kangur, vrd 'kivihunnik' (<i>Rei</i>)
Kanna	< kand (<i>gen. sg.</i>) 'eseme osa' (<i>Emm Käi Rei</i>) või 'känd' (<i>Käi Rei</i>)
Kappaste	< Talunimest: Kappastu või Kappasto t, mis asus Määvi rabas soosaarel (Kallasmaa 2010 : 71)
Karbus	< karbus : karbuse 'kapuutsi moodi naiste talvemüts' (<i>Hi</i>)(EMSR)
Karjamets	< metsane karjamaa (EMS)
Karjane	< karjane : karjase

Kark	< kark 'käepide' (<i>Emm Rei Phl</i>) (VMS)
Karrus	< karus : karuse, karusi (Wd); karus (karrus) 'koger' (VMS)
Kasik	< kaasik : kaasiku
Kaskor	< ?
Kassewälja	< tõenäoliselt kohanimest, <i>rändkoolmeister Kasevälja Jaan, kes sai oma kodukoha järgi perekonnanimeks Kassewälja. (Tiik 1987 : 88)</i>
Kastange	< kastanja(s), kastaan (<i>Emm Käi Rei</i>) (VMS) 'kastan'
Kerwes	< kerves 'kirves' <i>Phl</i> (VMS)
Kesklo	< keskel + lo
Kewwade	< kevad
Kibuspu	< kibus + puu, kibus 'kibuviits' (<i>Emm Käi Phl</i>)
Kiel	< kiil : kiili 'talb' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS) vrd kiil : kiili 'putukas, kiil või kiin', kiil : kiilu 'paadi või laeva põhjas olev pikitugi' (<i>Emm</i>) (EMSR)
Kimber	< ?
King	< king : kinga; vrd kink: kingu 'keer' (<i>Emm</i>) (VMS)
Kinnas	< kinnas
Kirmann	< Külanimest, Kerema küla + mann (Tiik 1969: 532)
Kirs	< kirss: kirsi, või kirs: kirtsa 'kelts' kelts (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Klaas	< klaas : klaasi
Knöp	< knööp : knööbi 'nööp' (Wd)
Koid	< Võib pärineda kas kohanimest või eesnimest (patronüüm): 1655 adratalunik <i>Koido Jürri</i> (Kaskor 2002 :152)
Kokk	< kokk 'heinasaad' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>)
Kondel	< ? sks Gondel 'Veneetsia aerupaat, õhupalli korv'
Koppel	< koppel : kopli
Kreekij	< (<i>gen.sg</i>) kreek : kreegi
Krus	< kruus : kruusi 'jämedateraline liiv' (<i>Emm Rei Phl</i>)
Kruu	< kruu : krui = kruuw : kruuvi 'Graupe' kruup (Wd)
Kuilp	< kulp : kulbi
Kuk	< kukk : kuke
Kullo	< kullu 'armas' (<i>Emm</i>)
Kura	< Võimalik, et oli sellenimeline talu: <i>Kura Juh Peet 1833</i> (Palukülas) (EAA, 3168.2.12.50p); kura 'vasak'
Kurba	< kurp : kurba = korbits; ' <i>Waldschnepfe, Scolapax rusticola</i> , 'metskurvits' (Wd)
Kurriso	< küla- või talunimest <i>Kurriso Juh. Jürri 1833</i> (EAA, 3168.2.12: 57p) <i>Kurriso</i> küla Emmaste ja Reigi khk (Mellin 1810); (kurisu: kurisu 'karstiauk' (VMS))
Kusik	< kuusik
Kuskor	< ? rts k <i>kusk</i> 'kutsar'

Kärme	< kärme: kärme 'vali' (VMS)
Kättis	< kätis : kätise 'kinnas' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Köllo	< Võimalik, et tegemist talunimega, Kukka külas 1833 <i>Köllo Tönnis</i> 1833 (EAA, 3168.2.12:58p), ka Kõlunõmme küla.
Kõmmo	< kõmm: kõmmu 'kõrge, lage, vähese mullaga kohta heinamaal' (EKMS I: 423) vrd <i>Jäm Mus Pha Jaa Pöi</i> 'kuiv maa' (VMS)
Kõrge	< kõrge
Körkas	< kõrgas : kõrka; <i>Rohr, Halm, Schilf</i> 'pilliroog, kõrs' (Wb)
Körwne	< körb: kõrve 'suur mets, liivane põllu või karjamaa
Köstre	< Arvatavasti talunimest: Salinõmmes 1725/26 <i>Köstre Toffer, Valipes</i> 1725/26 <i>Köstre Siemo, Köstre Mart</i> (Läänemaa 1990: 186), vrd köster : köstre (Wd)
Köwwesepp	< köver + sepp
Laad	< laad: lae <i>Lade</i> 'kirst'; laad = laid 'väike saar' (Wd) 'kangalaid' (<i>Re</i>) (VMS)
Lahhe	< (<i>gen.sg.</i>) laht : lahe
Laid	< laid : laju 'väike meresaar' (<i>Kä Phl</i>); vrd laid : laidu 'paan, riba' (<i>Emm</i>) (EMSR)
Latuk	< latukas 'salat <i>Lactuca</i> ' (EKMS III :1124), vrd latik : latikas (Kendla 1990)
Laud	< laud : laua
Laupä	< lauba, laubä, loube (<i>Hi</i>) 'laupäev' (EMSR)
Lechtma	< Tõenäoliselt talunimest: Algselt metsavahikoht <i>Phl</i> 1811, 1816 <i>Lechtma Andrus, Lechtma Peter</i> , hiljem küla: Lehtma küla (Kallasmaa 2010: 125)
Leht	< leht
Lello	< Lelu küla nimest: <i>Lello k Emmaste</i> khk-s (Mellin 1810)
Lepp	< lepp : lepa
Lesk	< lesk : lese. Nime saaja <i>Marre Lesk</i> 1834 hingeloendis mõisapere nimekirjas lesena kirjas: <i>Pendi Michels Wittwe Marre</i> (EAA, 1864.2.VIII-197: 51)
Lest	< lest : lesta
Leuka	< (<i>gen.sg.</i>) lõugas : lõuka 'väike lahesopp' (EKSS II: 379)
Liek	< liik : liiga 'purje äärisnõör' (<i>Hi</i>) (EKMS II: 310)
Liet	< 'liit : liida "purje serva tugevdav nõör ' (<i>Hi</i>) (EMSR)
Lill	< lill :lille
Lint	< llint: lindi 'pael', vrd ' lindil käima' <i>auf dem klaren Eise fischen</i> 'teatud kalastamisviis' (Wd)
Look	<look: loogi 'kaar' (<i>Hi</i>)
Lua	< luud : luua 'kuiv, paepealne tasandik; paekivist aluspinna ja õhukese mullakattega lagendik (EKMS I: 1301); <i>luua-maa</i> (Wd.)
Luisk	< luisk : luisu 'teritamishahend; kõvasi' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)

Lukk	< lukk: luku
Lunt	< Võib pärineda talunimest: Londi talu 1688 <i>Lontte Petter</i> , 1725/26 <i>Lento Greiss</i> (Kallasmaa 2010) Sünnimeetrikas 1833 Kuri külast <i>Lento Laasi Jüri</i> (EAA, 3168.2.3: 153p) Vrd lünt: lündil käima 'puunuiadega läbi jää kalu uimaseks lüües kalastama' (Ariste 1938: 78)
Läts	< leets (läts, pläts) ' <i>Struachmesser</i> ' (Wb); läts, 'võsanuga' (<i>Hi, Sa</i>) (EKMS II: 1146). Vrd läts 'jõuluõlgedest keerutatud nuust' (Muh) (EKMS I: 789)
Löwwij	< lõvi : lõvi
Madik	< Madis : Madise, Madikse ' <i>männl. Name</i> (Wd.); Madis lühend nimest <i>Mattheus, Matthias</i> , oli alates 16 sajandist üks eelisinimesid. (Rajandi 2007)
Mammuspu	< mammuspuu, ' <i>Alpenjohannissbeere</i> ' <i>Ribes Alpinum</i> ' (Wd). 'mage sõstar'
Marrilecht	< mari + leht
Marrima	< mari + maa
Mast	< mast : masti
Meister	< meister : meistri
Metsis	< metsis : metsise
Metski	< ? Lühend mingist vöörkeelsest nimest
Mey	< mei : mei 'meie' (<i>Hi</i>) (EKMS I : 668)
Moiko	< moigas : moika (Läänemaal) Wd., moigas (mõigas) : moika ' jäme külavorst <i>Vig Kse Mih Tõs Aud Pär PJg</i> (VMS)
Muddama	< muda+ maa, muda ka 'adru' <i>Emm Käi Rei Phi</i>
Murro	< Võib tuleneda talunimest: <i>Phi Tubala</i> 1687 <i>Murre Michell</i> 1725/26 <i>Murro Niggolas</i> , 1782 <i>Murro Iürri</i> , 1795 <i>Murro Jürrü</i> (Kallasmaa 2010); 1833 Pühalepa koguduse personaalraamatus <i>Murro Lasi Juhhan</i> (EAA, 3168.2.12:56p); vrd murd : murru ' tuulemurd', vösastik (<i>Emm Phi</i>) (VMS)
Mustik	< mustik : mustike = mustikas ' <i>Schwarzbeere</i> ' (Wd)
Männama	< Tõenäoliselt külanimest: Männamaa küla Käina khk; 1725/26 <i>dorf Monnama</i> (Läänemaa 1990: 198) <i>Mönama</i> (Mellin 1810)
Märjama	< märg + maa
Märk	< märk 'tähis' <i>Hi</i> (VMS)
Mürisep	< müürsepp
Naber	< naaber : naabri, vrd naber 'viljahakk' (VMS)
Naur	< naur : nauri naeris' (EKMS I:42)
Nest	< sks k <i>Nest</i> 'pesa'
Nidima	< niit + maa 'niit : niidi' 'heinamaa, rohumaa'. Saarte murdealal on ainuvalitsevaks i-tüvi. (Kallasmaa 2010:62)
Ninepu	< niinepuu: niinepuu 'noor pärn', 'leedripuu' Wd

Nook	< 'surnu, kodukäija' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Nugga	< nuga: noa
Nurk	< nurk : nurga, vrd <nurgavoodi (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Nöel	< nöel : nõela
Oespe	< Tuleneb talunimest: <i>Öespe t Phl</i> , 1688; <i>Ospi, Öspy</i> , Salinõmme all 1688 <i>Öspy Hans</i> , 1725/26 <i>Osby Hans</i> , 1782 <i>Öespe Peter</i> , 1795 <i>Öhspe Peter</i> .(Kallasmaa 2010 : 290)
Ogga	< Külanimest Ogandi küla (Tiik 1969: 532, Kallasmaa 2010: 171), vrd oga 'okas' <i>'Rei Phl</i>
Oispu	< oispuu 'lodjapuu' <i>Hi</i>
Ojade	< (gen.pl) oja : oja
Ork	< hork : horgi 'orataoline terava otsaga ese' (Wd)
Paelk	< palk 'purre' (<i>Emm Käi Rei</i>) (VMS)
Paes	< paas : pae 'ahjupealne, ahju põrand' (<i>Emm, Käi Rei</i>); 'põrand reheahju ees' EKMS I:65, 'paan : paane 'kivim' (Wd)
Paijus	< paju; pajune : pajuse
Pail	< pael (pail) : paela (<i>Phl</i>) (VMS)
Paljasma	< paljas + maa
Pallora	< Aluseks külanimi Paluküla; <i>Pallo k</i> (Mellin 1810)
Palmik	< palmik : palmiku 'Hiiumaa naiste ja neidude soengutäide' (Ränk 1995)
Pannal	< pannal (<i>Emm Käi Rei</i>) 'nahkvöö või rihma metallist väike nelinurkne, ringjas või muu kujuga ehe (Ränk 1995)
Pargo	> paarg(u): paarga 'suveköök' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS), vrd park: parga, pargu <i>Barke</i> 'parklaev' (Wd); park, parklaev = bark 'teatavat sorti purjekas' (ML); parg : parga 'kõrkjatega läbi kasvanud rohi' (<i>Lä</i>) (EKSM III: 636)
Passil	< pasel : pasli 'pastel' (Wd)
Peujall	< ? pihk: pihu (peu) (Wd)
Peukel	< ? peikel: peikli
Pie	< pii : pii 'rehapulk' (EKMS III: 549)
Piggi	< pigi : pigi
Pihhelgas	< pihlakas
Pihlamets	< pihl + mets; pihl : pihla 'pihlakas'
Pikker	< pikker 'pikne', vrd 'koerapoiss' (<i>Rak</i>)(EKMS II :965)
Pilder	< pilder : pildi (<i>Emm Käi Phl</i>) 'kivisammas'
Pildok	< pildok, pilltokk e tokk : toku 'Krücke am Anker' 'ankru osa' (Wd).
Pill	< pill : pilli 'ankru osa' (EKMS I: 147); 'noodaga kalastamisel abivahend' (<i>Hi</i>) (EKMS I: 916) vrd 'veski völl', 'muusikariist, 'kala ujupõis (VMS)

Pillpak	< pillpakk e pelipakk 'ankru osa' (S I 147), vrd pillpakk e pillipakk 'veski 'röhtsalt asenev pakk allpoolveski kividest ja mille keskel oleva raudse osa pilli alumine terav ots keerleb. <i>Hi, Sa</i> (EKMS IV:499)
Pirbe	< ? pire : pireda 'kärsitu' vrd pirde 'tragi' (<i>Rei</i>) (VMS)
Plok	< plokk : ploki 'rooliplokk' (EKMS IV: 215); <i>Block</i> 'rahn, kivimürakas
Prees	< prees : preesi (Wd)
Prikk	< 'purjekas' (<i>Rei Phl</i>) (VMS)
Pruer	< pruer : prueri <i>Brauer</i> 'õllepruulija'(Wd)
Puddisma	< ? pudistama + maa
Puur	< puur : puuri 'tööriist', ka vahend/ese kinnipidamiseks' (<i>Emm Käi Rei</i>) (VMS)
Pähhel	< pähkel (pähäl, pähel) 'tõru' (<i>Emm Käi Rei</i>) (VMS)
Pärnpu	> pärn + puu
Pärrisma	< pärrismaa ' <i>Erbland, ererbtes Land, Heimath, fig. Gotesacker</i> ' (Wd) 'pärrisomandiks olev maa, ka kodumaa (van) (EKSS)
Pödder	< pöder : pödra
Pöld	< pöld : põllu
Pöll	< põll : põlle; ainuke nimesaaja oli naisterahvas.
Pöör	< pöör : pööra (pööru) 'käi' (<i>Käi Rei Phl</i>) (VMS), (Wd)
Püggal	< pügal, pügalas 'sisselõige, sälk' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Raega	< ? rae 'tuulikeseine väli' (<i>Hi</i>) (EKMS IV: 501)
Rand	< rand: ranna, vrd 'äär (<i>Rei</i>) (VMS)
Rattasep	< ratassepp: ratassepa (<i>Emm</i>) 'rattameister' (VMS)
Rattaspu	< rattaspuu ' <i>ein Baum so stark, dass man Radfelgen daraus machen kann</i> ' (Wd) 'väga tugev puu'
Rebbo	< rebu 'kirju kollakas' (<i>Emm Käi Rei</i>), vrd rebu (rebo) 'munarebu' (VMS)(VMS)
Redda	< rida: rea; ühele talule kuuluvad heinamaaribad (Kallasmaa 2010: 35)
Rede	< reede : reede
Reggi	< regi : ree
Rehha	< reha : reha
Rehhepapp	< rehepapp : rehepapi
Rehhesar	< rehi : rehe, + saar
Remmelkor	< remmel 'paju' + koor
Ringman	< ring + man või sks <i>Ring</i> 'sõrmus' + man
Ristimäggi	< rist: risti + mägi
Rog	< roog 'roots, 'pilliroog, kaevuvinn' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Ränk	< ränk : ränga 'risu, padrik (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS; EKMS III: 633)

Rättsep	< rätsep : rätsepa
Röök	< röök : rööga 'pori, sopp' (EKMS II: 922) vrd röökima 'rühmama' (<i>Emm Phl</i>) , 'torm' <i>Emm</i> ,
Saar	< saar : saare, ilmselt mitte saarepuu
Saddam	< sadam : sadama
Saggar	< sagar : sagara 'uksehing, konks' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) vrd 'vihmahoog, kobar' (<i>Emm Rei</i>) (VMS)
Salin	< Aluseks külanimi: Salinõmme k; <i>Sallinem</i> (Mellin 1810); 1725/26 <i>dorf Sallina</i> (Läänemaa :186)
Sambas	< sammas (sambas) : samba 'teatud tugi' (<i>Emm Rei Phl</i>) (VMS)
Sarnak	< Tuleneb kohanimest: Saarnaki laid, asustatud väikesaar Pühalepa kihelkonnas; <i>Sarnak</i> (Mellin 1810)
Sarrapu	< sarapuu : sarapuu
Sauer	< sau : saue 'savi' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS) vrd sks <i>sauer</i> 'hapu'
Sein	< sein : sein
Sell	< sell : selli
Sepp	< sepp : sepa
Sild	< sild : silla
Singi	< Tõenäoliselt oli sellenimeline talu: Phl 1688 <i>Singni Niclas</i> (Kallasmaa 2010)
Sirp	< sirp : sirbi
Sobak	< Võib pärineda talunimest: <i>Sooba Jürri Simo 1826 Paluküläst</i> (EAA, 3168.2.3: 131p); <i>Soba Jago Jürri 1833</i> (EAA, 3168.2.12:48) vrd soop: sooba "'vesine maa, pori' (<i>Emm Rei</i>)
Soo	< soo :soo
Soäre	< soo + äär
Sprit	< priit: priidi <i>schräge Stange am Bootsegel</i> ' (Wb) pukspriit purjelaeva vööril väljaulatuv puit- või metallpee.(ML), rts k spri, holl k <i>spriet</i> .
Stein	< sks <i>Stein</i> 'kivi
Sui	< sui: sui 'suvi' (EKMS III:993)
Suitso	< Pärineb kohanimest: 1785 <i>Dorf Suitso</i> (Kallasmaa 2010) <i>Suitso Jaak 1833</i> (EAA, 3168.2.12:18p)
Sukko	<Ilmselt talunimest: <i>Sukko Andrus 1817</i> (EAA, 3168.2.12:61), vrd sugu ; 'natuke' (VMS) (Phl) sugu 'suguvõsa'
Sullane	< sulane : sulase; nimesaaja <i>Peeto Tönnis 1834</i> a hingeloenduse ajal talus nr 51 sulane (EAA, 1864.2.VIII-197 :73p)
Sump	< sump : sumba 'eluskala säilitamise ruum' (<i>Emm Käi Rei</i>) (VMS)
Suur	< suur : suure
Säng	< säng : sängi

Särg	< särg : särje
Särglep	< ? särg + lepp
Särk	< särk 'kuub' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Sölg	< sölg : söle
Sörmus	< sörmus : sörmuse
Sörro	< Külanimest Söru k: 1725/26 <i>Dorff Söro</i> (Läänemaa 1990: 192), 1798 <i>Serro</i> (Mellin 1810)
Süggise	< (<i>gen.sg</i>) sügis : sügise
Süssi	< süsi : söe
Tabba	< taba 'lukk' (<i>Käi Rei</i>) (VMS); taba : tawa (taba) <i>Schloss, Riegel</i> 'lukk, riiv' (Wb)
Tael	< tael : taela 'puukäsn'; vrd 'munavalge' (<i>Sa Lä</i>) (VMS)
Talve	< tali : talwe (Wd)
Tannawa	< (<i>ge.sg.</i>) tänav : tänava 'tee'
Tarreste	< Külanimest: Tarest k, <i>Tarrist</i> (Mellin 1810)
Tassane	< tasane : tasase
Tedder	< teder : tedre
Teiwas	< teivas : teiba
Terras	< teras (teräs) 'metall' <i>Emm Rei Phl</i>
Tiek	< tiik : tiigi
Tihhane	< tihane : tihase
Tihho	< Aluseks võib olla talunimi: Tihu t. Nimesaaja on 1834 a hingeloendis <i>Tihho Peter</i> (EAA, 1864.1.340: 130)
Tikka	< Võimalik, et külanimest: <i>Tikka</i> (Mellini 1810) 1725/26 <i>Ticka Peter</i> hajatalus (Läänemaa 1990 :189); vrd tikk : tika, tikas: tikka 'grosser Buntspecht, 'kirjurähn' <i>Baumläufer</i> 'porr' (Wd); lind (<i>Phl</i>) (VMS)
Tikkerpu	< tikkerpuu: tikkerpuu (Wd) 'karusmarjapõõsas'
Tilga	< <i>Tilga Juhha 1820</i> (Hilliste k) (EAA, 3168.2.12:18p); nimesaaja <i>Tönnise Kersty</i> oli 1820 samas vabadikutalus.
Timmermann	< levinud Saksa perekonnanimi (FB)
Tinno	< Eesnime Konstantinus / Constantin levinud mugand.(Rajandi 2007). 1834 oli Suuremõisa valdajaks Constantin von Ungern-Sternberg
Tissler	< tislter : tislteri
Tommingas	< toomingas :toominga
Toos	< toos : toosi 'karbike' (<i>Hi</i>) (VMS)
Torro	< Mugand eesnimest, nt Saaremaal: <i>Thorkil, Thorkillus: Thörre, Thore, Törro või Thorsten: Torro, Toro</i> (Kallasmaa 2010 : 255), võib ka sõnalist päritolu toru: toru.
Treier	< treier : treieri 'Drechsler' treial (Wd).
Trepp	< trepp : trepi
Treumann	< treu + mann, <i>treu</i> 'truu, ustav'
Tross	<tross: trossi'köis' (<i>Muh Emm Rei Phl</i>) (VMS)

Truu	< truu : truu
Tubbala	< Külanimest: Tubala k, <i>dorf Tubbaselja</i> (EAA, 1864.2.VIII-198)
Tui	<tui : tui 'tuvi' (Wd)
Töhvik	<? töhe 'pahane, uhke' (<i>Emm Rei Phl</i>) Vrd töhväk 'ablas (hobune) (<i>San Krl</i>) (VMS)
Tülp	< tülp: tülb 'tõnts, tülpinud, tuim'; tülp: tülb 1) 'Pfoften'; 2) 'eine halbe Dessätine (vier Lofstellen, = tülbawahe); tülp g tülb 'stumpf' (Wd.), tülp (<i>Rei</i>) 'hülgeliha' (VMS)
Tür	< tüür : tüüri; vrd tüür: tüüra <i>Stör</i> , (<i>Acipenser sturio</i>) (Wd); tüürkala (<i>Phl</i>) (Kendla 1999)
Türnpu	< türnpuu : türnpuu
Ubba	< uba: oa
Ulljas	< Külanimest Ulja k (Tiik 1969: 532)
Umbaaid	< umbaed 'aiaga piiratud põllulapp' (<i>Emm Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Uro	< urg: uru
Wach	< Külanimest: Vahtrepa küla. <i>Wachtereba</i> , vrd <i>wach</i> 'ärkvel', <i>Wache</i> 'valve, valvekord'
Waggone	< vagane : vagase 'vaga',
Wahha	< vaha : vaha
Wahhime	< Arvatavasti talunimest, sünnimeetrikas 1832 <i>Wahhi Mihkel</i> Kerema k (EAA, 3168.2.3: 156p); vahimees 'valvur'
Waldmann	< Sage saksa perekonnanimi (DN)
Wallipä	< Külanimi aluseks: Valipe küla, <i>Wallipa</i> (Mellin 1810)
Wals	< wals: walso 'valkjas'; wals: walsi 'valss' (Wd) vrd valks 'võlts' (<i>Rei Phl</i>) (VMS)
Wanna	< vana : vana
Wannas	< vannas : vanda 'paadi tääv' (<i>Käi Rei Phl</i>) (VMS)
Warblane	< varblane : varblase
Warres	< vares : varese
Wassar	< vasar : vasara
Wekker	< die Wecher 'kell'
Wermes	< vermes : verme 'verme, triip, viirg, soon' (<i>Käi</i>) (VMS)
Weskij	< veski :veski
Wies	< viis: viie
Wihherpu	< viherpuu 'türnpuu' (<i>Emm</i>)
Wohhi	< <i>Wohhilaid</i> (Mellin 1810), Pühalepa khk asuv asustatud väikesaar Vohilad, kus asus Suuremõisa karjamõis.
Wohlmann	< Saksa perekonnanimi <i>Wohltmann</i> (alamsaksa) = <i>Waldmann</i> , levinud perekonnanimi, <i>Wald</i> 'mets'; <i>Wohl</i> 'hüvang' wohl 'hea tervise juures' + mann (DN)
Wäljall	< väli : välja + all
Wänt	< vänt : vända

Wärraw	< värav : värava
Wörk	< vörk : vörgu 'kalapüügivahend'
Wössa	< vōsa : vōsa
Wötti	< vōti, vrd vōtik (vetik(as) vōtig) 'korv' (<i>Khk Kār Mus Kaa Krj VII</i>) (VMS)
Üksi	< 'ainult' (<i>Emm Kāi Rei Phl</i>) (VMS)

3.4. Perekonnanimede liigitus

Kokku võetakse vaatluse alla 309 Suuremõisa perekonnanime, nimistus esitatud üks perekonnanimi, *Kand*, kordub (nr 32 ja 118 all).

3.4.1. Päritolu ja keelsuse järgi

3.4.1.2. Nimelist algupära perekonnanimed

1. Nime aluseks on kohanimi (40)

Eraldada neid perekonnanimesid, mis on võetud talunimede järgi, on Hiiumaa puhul väga keeruline, kuna hingeloendites talunimesid kirja pandud ei ole. Samuti kirikuraamatutes mitte. Talunimedest võib-olla pärinevaid perekonnanimesid saadi 19, mida on ilmselgelt liiga vähe ning õigema ettekujutuse saamiseks peaks läbi töötama veel arhiivimaterjale. Lihtsam oli välja sõeluda külanimesid.

Nime aluseks talunimi (22): *Esko, Hautselga, Kaiwapõllo, Kappaste, Kassewälja, Kura, Kõllo, Koid, Köstre, Lechtma, Murro, Oespe, Singi, Sobak, Suitso, Sukko, Tihho, Tikka, Tilga, Wahhime, Lunt*

Rootsikeelsed: Hunga

Nime aluseks külanimi (16): *Alla, Allas, Herma, Kirmann, Kurriso, Lello, Männama, Ogga, Pallora, Sörro, Salin, Tarreste, Tubbala, Ulljas, Wallipä, Wach*

Nime aluseks muu kohanimi (2): *Sarnak, Wohhi*

2. Antroponüümsed (15)

Nime aluseks eesnimi (9):

Eestikeelsed (1): *Madik*

Võõrkeelsed (8): *Ender, Euge, Eugelo, Gustafsohn, Hoppi, Jürgens, Torro, Tinno*

Nime aluseks perekonnanimi (6):

Võõrkeelsed: *Glind, Hammelman, Hellmann, Timmermann, Waldmann, Wohlmann.*

3.4.1.2. Sõnalist algupära perekonnanimed

1. Nimi on saadud loodussõnavarast

1.1 Nimi on saadud loodusobjektide või loodusnähtuste nimetustest (34):

Eestikeelsed (32): *Allik, Heinleht, Joema, Kallas, Kallisma, Krus, Kömmo, Körwne, Lahhe Laid, Leuka, Lua, Marrilecht, Marrima, Muddama, Märjama, Ojade, Paljasma, Pikker, Rand, Rehhesar, Ristimäggi, Ränk, Röök, Soo, Saar, Sauer, Soäre, Tiek, Uro, Wösssa, Wäljall*

Võõrkeelsed (2): *Nest, Stein*

1.2 Nime aluseks looma- linnu- või kalanimetus (18): *Ahwe, Harrakas, Huuk, Jännes, Karrus Kuk, Kurba, Lest, Löwwij, Metsis, Pödder, Särg, Särglep, Tedder, Tihhane, Tui, Warblane, Warres*

1.3. Nime aluseks on taimenimetus või selle osa (38):

Eestikeelsed (37): *Handspik, Hannij, Haw, Hernes, Hers, Johannisbeer, Kasik, Kastange, Kirs, Kreekij, Kibbuspu, Kusik, Körkas, Latuk, Leht, Lepp, Lill, Mammuspu, Mustik, Naur, Ninepu, Oispu, Paijus, Pihhelgas, Pihlamets, Pähhel, Pärnpu, Rattaspu, Remmelkor, Rog, Sarrapu, Tael, Tikkerpu, Tommingas, Türnpu, Ubba, Wihherpu*

Võõrkeelsed (1): *Eichwald*

1.4. Nime aluseks on kultuurmaistu objekti nimetus (9): *Pöld, Nidima, Koppel, Tannawa, Redda, Umbaaid, Karjamets, Pärrisma, Saddam*

2. Nimi on saadud ameti või oskuste järgi (15)

Eestikeelsed (14): *Hamisep, Kangor, Karjane, Meister, Mürisep, Pruer, Rattasep, Rehhepapp, Rättsep, Sell, Sepp, Sullane, Tissler, Treier*

Võõrkeelne (1): *Jäger*

3. Esemete, toodete, ainete nimetused perekonnanimedena

3.1 Tööriistade ja püügivahendite nimetused (18):

Eestikeelsed (15): *Ahhingas, Hang, Harrij, Kerwes, Kiel, Luisk, Läts, Nugga, Pie, Puur, Rehha, Sump, Sirp, Wassar, Wörk*

Võõrkeelsed (3): *Hammer, Heber, Hobel*

3.2. Sõidukite ja nende osade nimetused (14):

Eestikeelsed (12): *Liek, Liet, Mast, Pildok, Pill, Pillpak, Plok, Prikk, Reggi, Tross, Tür, Wannas*

Võõrkeelsed (2): *Anker, Sprit*

3.3 Riideesemete ja ehete nimetused (15):

Eestikeelsed (15): *Karbus, King, Kinnas, Knöp, Kättis, Lint, Pail, Palmik, Pannal, Passil, Prees, Pöll, Särk, Sölg, Sörmus*

3.4. Ehitiste ja nende osade nimetused (13):

Eestikeelsed (12): *Häss, Kaew, Paes, Pargo, Pilder, Saggar, Sambas, Sein, Sild, Trepp, Wesky, Wärraw*

Võõrkeelne: (1): *Brück*

3.5. Mitmesuuguste majapidamisesemete ja toodete nimetused (19):

Eestikeelsed (18): *Kand, Kanna, Kark, Kuilp, Laad, Laud, Look, Lukk, Moiko, Nöel, Ork, Pöör, Säng, Tabba, Toos, Wekker, Wänt, Wötti*

Võõrkeelsed (1): *Binde*

3.6. Mitmesuugused materjali, esemeid, nähtusi, numbreid jms tähistavad nimetused (21):

Eestikeelsed (19): *Eddasse, Hein, Kesklo, Klaas, Kokk, Kruu, Nurk, Mey, Märk, Paelk, Piggi, Püggal, Süssi, Teiwas, Terras, Wahha, Wermes, Wies, Üksi,*

Võõrkeelne (1): *Damf*

Segakeelne (1): *Ringman*

4. Iseloomustavad ja inimesega seotud nimetused (21):

Eestikeelsed (20): *Armas, Erk, Hall, Habbe, Julg, Kullo, Kärme, Kõrge, Köwwesepp, Lesk, Naber, Nook, Rebbo, Suur, Tassane, Truu, Tülp, Waggone, Wals, Wanna*

Võõrkeelsed (1): *Treumann*

5. Aja- ja abstraktsed mõisted perekonnanimedena (7):

Arro, Kewwade, Laupä, Rede, Süggise, Sui, Talve

6. Selgitamata või kaheldava selgitusega perekonnimed (12)

Ebrok, Kaskor, Kimber, Kondel, Kuskor, Metski, Peujall, Pirbe, Peukel, Puddisma, Raega, Töhwik

3.4.2. Liigitus moodustusviisi ja keelsuse järgi

Perekonnanimesid võidi saada sõnast järgmistel viisidel:

- Laenamine (ülevõtt) – nimi või apellatiiv võetakse perekonnanimeks muutumatul kujul.
- Tuletamine – nimest või apellatiivist moodustatakse perekonnanimi nimeformandi abil.
- Liitmine – koha- või muule nimele või apellatiivile liidetakse muu nimi või apellatiiv; perekonnanime aluseks võib olla ka liitsõna.
- Taane – perekonnanime aluseks oleva nime või apellatiivi lühendatakse, siia kuulub ka genitiivsetest kohanimedest nominatiivsete perekonnanimedele moodustamine.
- Kombineeritud moodustamine – kasutatakse korraga mitut moodustusviisi. (Henno 2000: 203)

3.4.2.1 Laenamisel saadud perekonnanimed

1. Nimelist päritolu perekonnanimed (35):

Nime aluseks kohanimi (25): Esko, Hautselga, Herma, Hunga, Kappaste, Kaiwapõllo, Kassewälja, Koid, Kura, Kurriso, Kõllo, Köstre, Oespe, Lechtma, Lello, Murro, Männama, Singi, Sukko, Suitso, Sörro, Tarreste, Tihho, Tikka, Tilga, Wallipä

Nime aluseks isikunimi (10): Torro, Tinno, Ender, Hoppi, Timmermann, Waldmann, Wohlmann, Hammelman, Hellmann

2. Sõnalist päritolu perekonnanimed (216)

Nime aluseks liitsõna (196): Ahhingas, Ahwe, Anker, Armas, Arro, Binde, Damf, Erk, Eddase, Habbe, Hall, Hammer, Handspik, Hang, Hannij, Harrakas, Harrij, Haw, Heber, Hein, Hernes, Hers, Hobel, Huuk, Häss, Jännes, Johannisbeer, Jägger, Julg, Kaew, Kallas, Karbus, Kangor, Kanna, Kand, Kark Karrus, Kasik, Karjane, Kerwes, Kewwade, Kiel, Kinnas, King, Kirs Klaas, Knöp, Kokk, Kondel, Koppel, Kreekij, Krus, Kruu, Kullo, Kurba, Kuilp, Kusik, Kuk, Kömmo, Kõrge, Kõrkas, Kärme, Kättis, Laad, Laid, Laud, Laupä, Lahhe, Lepp, Leht, Lesk, Lest, Leuka, Liek, Liet, Lill, Lint, Look, Lua, Luisk, Lukk, Läts, Löwwij, Mast, Mey, Metsis, Mustik, Meister, Moiko, Märk, Naber, Naur, Nest, Nugga, Nurk, Nook, Nöel, Ojade, Ork, Paelk, Piggij, Paes, Pail, Palmik, Pannal, Pargo, Passil, Pie, Pihhelgas, Pikker, Pilder, Pildok, Pill, Pillpak, Plok, Prees, Prikk, Pruer, Puur, Pähhel, Pödder, Pöld, Pöll, Pöör, Püggal Rand, Rebbo, Redda, Rede, Reggi, Rehha, Rog, Ränk, Röök, Saar, Saddam, Saggar, Sambas, Sein, Sell, Sepp, Sild, Sirp, Soo, Sprit, Stein, Sui, Sullane, Sump, Suur, Säng, Särg, Särk, Sölg, Sörmus, Süggise, Süssi, Tabba, Tael, Talve, Tannawa, Tassane, Teiwas, Tedder, Terras, Tiek, Tihhane, Tissler, Tommingas, Toos, Trepp, Tross, Treier, Truu, Tui, Tülp, Tür, Ubba, Uro Waggone, Wahha, Warblane, Wals, Wanna, Wannas, Warres, Wassar, Wekker, Wermes, Wesky, Wies, Wänt, Wärraw, Wörk, Wössa, Wötti, Üksi

Nime aluseks liitsõna (20): Hamisep, Karjamets, Kibbuspu, Mammuspu, Mürisep, Ninepu, Oispu, Pihlamets, Pärnpu, Pärriisma, Rattasep, Rattaspu, Rehhepapp, Rättsep Sarrapu, Tikkerpu, Türnpu, Umbaaid, Wihherpu, Remmelkor

3.4.2.2 Tuletamisel saadud perekonnanimed

1. Nimelist päritolu perekonnanimed (6)

Kohanimelised (3): Kirmann < Kerema + mann, Pallora < Pallo k (Paluküla) + -ra, Sobak < Sooba + -k

Isikunimelised (3): Eugelo < Eugen + -lo, Gustafsohn < Gustav + -sohn, Jürgens < Jürgen + -s

2. Sõnalist päritolu perekonnanimed (4)

Körwne < körb : körwe + ne, Ringman < ring + man, Sauer < sau : saue + er, Treumann < treu + mann

3.4.2.3 Liitmisel saadud perekonnanimed

1. Nimelist päritolu perekonnanimed (1): Wahhime < Wahhi t + mees

2. Sõnalist päritolu perekonnanimed (15):

Heinleht < hein + leht, Joema < jõgi + maa, Kallisma < kallis + maa, Köwwesep < köver + sepp, Marrilecht < mari + leht, Marrima < mari + maa, Muddama muda + maa, Märjama < märg + maa, Nidima < niit + maa, Paljasma < paljas + maa, Rehhesar < rehi + saar, Ristimäggi < rist + mägi, Soäre < soo + äär, Särglep < särg + lepp, Wäljall < väli + all

3.4.2.4 Taandega saadud perekonnanimed

Nimelist päritolu perekonnanimed (13):

Kohanimelised (10): Alla < Alaküla, Allas < Allasto k, Koid < Koido t (nom < gen), Lunt < Londi t (nom < gen), , Salin < Salinõmme (Sallinõmm) Sarnak < Saarnaki laid, Tubbala < Tubala k (Tubbaselja), Ulljas < Ullja k, Wach < Vahtrepa k (Wachtereba), Wohhi < Vohilaid (Wohhilaid)

Isikunimelised (3) Euge < Eugen, Glind < Glindemann, Madik < Madis : Madikse

Sõnalist päritolu perekonnanimed (7):

Eestikeelsed: (5) Allik < allikas, Julg < julge, Kastange < kastanja(s), Latuk < latukas, Pajjus < pajune

Võõrkeelsed (2): Brück < Brücke, Eichwald < Eichenwald

3.4.3 Tulemused

Liigitatud 299 perekonnanime jagunesid päritolu järgi nimelähtesteks ja sõnalähtesteks (apellatiivseteks). Tuvastatud nimelähteseid perekonnanimesid oli 55 (analüüsitud nimedest ~18%), mis tõenäoliselt ei kajast tegelikku olukorda, kuna talunimesid dokumentides märgitud ei ole. Suurema hulga arhiividokumentide põhjalikul läbitöötamisel oleks nimelähteste arv kindlasti suurem (nt Saaremaa Jaani kihelkonnas ~ 40% nimelähtesed (Henno 2000 :206)). Apellatiivseid perekonnanimesid oli 243 (~ 82%). Tuvastamata jäi 12 nime.

3.4.3.1. Päritoluallikas

Nimelist algupära perekonnanimede aluseks on enamasti (~ 73%) kohanimi, täpsemalt asustusnimi (40). Selle põhjuseks on kindlasti ka see, et loodusnimed pole kuigi püsivad. Isikunimedest saadud perekonnanimesid on antud nimematerjalis 15 (~27%), neist eesnimelähteseid 9 (1 eestikeelne, 8 võõrkeelset), võõrapäraseid perekonnanimesid 6. E. Rajandi ja H. Tarand märgivad (1966: 230), et paljud antroponüümsed perekonnanimed võivad olla tegelikult toponüümsed (ja ka vastupidi).

Sõnalist algupära 243 perekonnanime jagunevad päritolu järgi 5 suuremasse rühma:

1. Loodussõnavarast saadud perekonnanimede rühmas on 99 ehk ~ 41% apellatiivsetest nimedest, eraldi on välja toodud loodusobjektide või loodusnähtustest (34), looma-, linnu- või kalanimetustest (18), taime või selle osa nimetustest (38) ning kultuurimaistu objektide nimetustest (9) saadud

perekonnanimed.

2. Teise suurema rühma moodustavad esemete ja toodete nimetused perekonnanimedes – 101 nime ehk ~ 42% apellatiivsetest perekonnanimedest. Eraldi on välja toodud 6 alarühma: tööriistade ja püügivahendite nimetused (18), sõidukite ja nende osade nimetused (14), riideesemete ja ehete nimetused (15), ehitiste ja nende osade nimetused (13), mitmesuguste majapidamisesemete ja toodete nimetused (19), mitmesugused materjali, esemeid, nähtusi, numbreid jms tähistavad nimetused (21).
3. Ülejäänud 3 rühma on väiksemad: iseloomustavad ja inimesega seotud nimetused (22, ~9%), ameti või oskuste järgi saadud perekonnanimed (15, ~ 6%), aja- ja abstraktsed mõisted perekonnanimedena (7, ~ 3%).

Nagu näha, on loodusobjektide nimetustel perekonnanimedes suur osa – 48%. Eraldi tooks välja ajamõistetest saadud perekonnanimede suhteliselt suure hulga – 6.

3.4.3.2 .Keelsus

Käsitletavas nimematerjalis leidus eesti-, saksa- ja rootsikeelseid nimesid.

Nimelise algupäraga 55 perekonnanimest oli eestikeelseid 40 (~ 73%) (ning saksakeelseid/saksapäraseid 14, leidus ka üks rootsikeelsest asustusnimest lähtunud perekonnanimi.

Sõnalist algupära perekonnanimedest (243) suurem osa on eestikeelsed – 224 (~93%) , saksa- ja segakeelseid vaid 19.

Suuremõisa mõisas pandud perekonnanimede seas tervikuna on suur ülekaal eestikeelsetel nimedel, mida on kokku 264 ehk 89% analüüsitud nimede koguhulgast, võõrkeelseid vaid 33 (~11%). Tähelepanu väärib ka see, et saksakeelseid perekonnanimed võttis palju mõisateenijaskond (või neile pandi).

Murdelisus. Eestikeelsete nimede juures on selgesti märgatavad saarte murdele iseloomulikke jooni.

- Sõnavaras: *Ahwe, Handspik, Hannij, Hers, Huuk, Häss, Karbus, Kastange, Kibuspu, Kokk, Kullo, Kättis, Liek, Liet, Lua, Läts, Mey, Nidima, Nook, Palmik, Pilder, Ränk, Saggar, Umbaaed, Wihherpu, Üksi.*
- -v kadu labiaalvokaalide naabruses : *Kruu, Tui, Sui;*
- -aa diftongistumine: *Paes, Paelk;*
- a > ai: *Pail;*
- Pühalepa murrakule omane ö > e: *Leuka*
- esimeses silbis i > e: *Redda, Kerwes;* -i reduktsioon järgsilbis: *Eddase;*
- -es liide: *Wermes*
- algupärasesse nõrka astmesse -b üldistamine: *Sambas;*
- sõna alguse klusiil nasaali ees säilinud: *Knöp.*

TABEL 1 Perekonnanimede liigitus keelsuse ja päritoluallika järgi

Nimeallika tüüp	Eestikeelsed	Võõr- ja segakeelsed	Kokku
NIMELÄHTESED			
Kohanimest lähtuvad	39	1	40
Isikunimest lähtuvad	1	14	15
SÕNALÄHTESED			
Loodussõnavara			
Loodusobjekt või -nähtuse nimetus	32	2	34
Looma-, linnu või kalanimetus	18		18
Taime- või selle osa nimetus	37	1	38
Kultuurmaistu objekti nimetus	9		9
Ametinimetused	14	1	15
Esemete ja toodete nimetused			
Tööriistade ja püügivahendite nimetused	15	3	18
Sõidukite ja nende osade nimetused	12	2	14
Riideesemete ja ehete nimetused	15		15
Ehitiste ja nende osade nimetused	12	1	13
Mitmesuguste majapidamisesemete ja toodete nimetused	18	1	19
Mitmesugused materjali, esemeid, nähtusi, numbreid jms tähistavad nimetused	19	2	21
Iseloomustavad ja inimesega seotud nimetused	19	1	20
Aja- ja abstraktsed mõistete nimetused	7		7
KOKKU	264	33	297

3.4.3.3. Liigitus käände järgi

Kõigist käändsõnalistest apellatiivsetest perekonnanimedest on lõviosa nimetavas käändes – 216 (~ 97%), omastavas käändes nimesid on 8, sh 1 perekonnanimi mitmuse omastavas. Peale nimetav ja omastava käände muudes käänetes perekonnanimesid ei esinenud.

3.4.3.4. Liigitus sõnaliigi põhjal

Perekonnanimedeks võetud sõnalist päritolu perekonnanimed jagunevad sõnaliigiti järgmiselt:

Nimisõnad. Valdav osa apellatiivsetest perekonnanimedest on nimisõnad – 200 liitsõnadest (194 eestikeelset ja 6 võõrkeelset) ja kõik 19 liitsõnadest (18 eesti- ja 1 võõrkeelne) saadud perekonnanime ning 15 liitmisel saadud perekonnanime – kokku ~ 86% kõigist apellatiivsetest perekonnanimedest.

Omadussõnalis perekonnanimesid on 14, kõik eestikeelsed.

Arvsõnadest lähtunud nimesid on üks (*Wies*), asesõnadest üks (*Mey*) ja määrsõnadest kaks (*Üksi*, *Eddase*).

Üks liitmise teel saadud perekonnanimi on nimisõna ja määrsõna ühend: *Wäljall*.

3.4.3.5. Liigitus moodustusviisi alusel

Apellatiivset päritolu perekonnanime on enamasti saadud keeles juba olemasolevast sõnast laenamise teel, 217 nime 244-st (~ 89%), sh vaid 7 võõrkeelsetest apellatiividest saadud perekonnanime. Liitsõnadest perekonnanimesid on kokku võetud 197, nendest 6 võõrkeelset, liitsõnu on eelistatud oluliselt vähemal määral – 20, nendest vaid 1 võõrkeelne. Tuletamise (4) ja liitmise (15) ja taande (7) teel saadud nimesid oli kokku 26.

Juba olemasolevatest nimedest on kõige levinum perekonnanimede saamise viis samuti laenamine – muudatusteta on üle võetud 35 nime, neist 5 võõrkeelset. Tuletamise teel on saadud 6 perekonnanime, kusjuures kasutatud on järgmisi nimeformante: *-ra*, *-lo*, *-s*, *sohn*, *-k*, *-mann*. Liitmise teel on saadud 1 eestikeelne

perekonnanimi ning taanet kasutades 13, levinuim taande viis oli genitiivse kohanime muutmine nominatiivseks perekonnanimeks.

TABEL 2. Perekonnanimede liigitus moodustusviisi järgi

Moodustusviis	Nimelist algupära nimed			Sõnalist algupära nimed	Kokku
	Koha-nimest	Isiku-nimest	Kokku		
Laenamine	25	10	35	216	251
Tuletamine	3	3	6	4	10
Liitmine	1	–	1	15	16
Taane	10	3	13	7	20
Kokku	39	16	55	243	297

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös anti ülevaade Hiiumaal Pühalepa kihelkonnas Suuremõisas 1835. aasta pandud perekonnanimedest. Eesmärgiks oli selgitada välja võimalikult paljude nimede ennistähendus ja saamise moodused ning erinevate liigituste tulemustele tuginedes iseloomustada selle piirkonna perekonnanimede omapära.

Töö esimese kirjeldati lühidalt eestlaste lisanimesid kuni 19. sajandini ja ning perekonnanimede andmise protsessi Liivi- ja Eestimaa kubermangus.

Töö teises osas selgitati perekonnanimede liigitamise ja seletamise võimalusi, toetudes peamiselt A. Saareste, E. Rajandi ja H. Tarandi sellekohastele töödele.

Kolmandas osas on vaatluse all Hiiumaal Pühalepa kihelkonnas Suuremõisas 1835. aastat antud perekonnanimed. Allikmaterjalina kasutati 1835. aastal koostatud perekonnanimede loendeid ning aasta varem toimunud hingeloendi materjale. Originaalnimestikest saadud perekonnanimesid analüüsiti ning püüti välja selgitada nende algupära ning ennistähendus ja moodustamise viisid. Siit kerkis üles mitte just väike probleem seoses sellega, et Hiiumaa perekonnanimede raamatusse ega hingeloenditesse ei ole kantud talude nimesid. Selles osas jäi antud töö kahtlemata puudulikuks, kuna talunimi oli sageli perekonnanime allikaks, ning see teema vajaks kindlasti põhjalikumaid tööd arhiivmaterjalidega.

Lisaks on ära toodud ka grammatilise liigituse tulemused sõnaliigi ja käände järgi. Kokku uuriti 309 nime (üks nimi oli pandud korduvalt), selgitamata jäi 12 perekonnanime päritolu. Tuvastatud nimelist algupära perekonnanimesid oli 55 ja sõnalise algupäraga 243 nime. Apellatiivsete nimede põhilisi allikaid oli loodussõnavara (99).

Keeleliselt annavad ilmselgelt tooni eestikeelsed perekonnanimed, võõrkeelseid leidis kogu nimematerjalis vaid 32, sh üks segakeelne, üks rootsikeelne ja 30 saksakeelset. Hakkab silma, et saksakeelne perekonnanimi anti peamiselt

mõisarahvale: mõisaperele pandud 22 nimest 11 olid saksakeelsed.

Enamasti perekonnanimi laenati muutumatul kujul kas juba olemasolevatest nimedest või sõnavarast. Apellatiivsete nimede puhul oli eelistatud liitsõnu liitsõnadele. Muud moodused – liitmine, tuletamine nimeformantide abil ja taane – olid oluliselt vähem produktiivsed. Sõnaliigiti esineb apellatiivsete perekonnanimede hulgas enim nimisõnu.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Suuremõisas pandud perekonnanimed on enamasti saadud eestikeelsest, nimetavas käändes liitsõnadest või on perekonnanime aluseks teine nimi.

ZUSAMMENFASSUNG

In dieser Arbeit wurde ein Überblick über die im Jahr 1835 auf der Insel Dagö im Kirchspiel Pühalepa in Suuremõisa vergebenen Familiennamen gegeben. Das Ziel war, die Ursprungsbedeutung und die Bildungsweisen von möglichst vielen Namen herauszufinden sowie die Besonderheiten der Familiennamen der gewählten Region in Anlehnung an die Ergebnisse von unterschiedlichen Gliederungen zu charakterisieren.

Im ersten Teil der Arbeit wurde eine Kurzübersicht über die Zusatznamen der Esten bis zum 19. Jahrhundert gegeben und das Verfahren der Erteilung von Familiennamen im Liv- und Estländischen Gouvernement beschrieben.

Im zweiten Teil der Arbeit wurden die Möglichkeiten der Einteilung und Deutung von Familiennamen beschrieben, insbesondere gestützt auf die einschlägigen Arbeiten von A. Saareste, E. Rajandi und H. Tarand.

Im dritten Teil werden die im Jahr 1835 auf der Insel Dagö im Kirchspiel Pühalepa in Suuremõisa vergebenen Familiennamen betrachtet. Als Quellenmaterial wurden die im Jahr 1835 zusammengestellten Familiennamenverzeichnisse und die Materialien der ein Jahr früher durchgeführten Seelenzählung verwendet. Die aus den Originalverzeichnissen bezogenen Familiennamen wurden analysiert und es wurde versucht, deren Ursprung und Ursprungsbedeutung sowie die Bildungsweisen herauszufinden. Hieraus entstand ein nicht gerade kleines Problem im Zusammenhang damit, dass weder im Buch über die Familiennamen Dagö noch in den Seelenverzeichnissen die Namen der Bauernhöfe eingetragen sind. In dieser Hinsicht ist diese Arbeit zweifellos unvollständig geblieben, weil der Hofname öfters als die Quelle des Familiennamens diente und dieses Thema sicherlich eine gründlichere Arbeit mit Archivmaterialien erfordern würde.

Darüber hinaus sind auch die Ergebnisse der grammatischen Gliederung nach Wortart und Kasus angeführt.

Es wurden insgesamt 309 Namen untersucht (ein Name war mehrmals vergeben worden), die Herkunft von 12 Familiennamen blieb unklar. Es gab 55 Familiennamen mit festgestelltem namentlichem Ursprung und 243 Namen mit

Ursprung in einem Wort. Die wichtigste Quelle für appellative Namen war der Naturwortschatz (99).

Sprachlich geben offensichtlich die estnischsprachigen Namen den Ton an, fremdsprachige gab es im gesamten Namensmaterial nur 32, darunter ein mischsprachiges, ein schwedischsprachiges und 30 deutschsprachige. Es fällt auf, dass der deutschsprachige Familienname hauptsächlich dem Gutsvolk gegeben wurde: von den 22 einer Gutsfamilie gegebenen Namen waren 11 deutschsprachig.

Der Familienname wurde meistens in unveränderter Form entweder aus den schon vorhandenen Namen oder dem Wortschatz entliehen. Bei appellativen Namen wurden einfache Wörter den zusammengesetzten Wörtern vorgezogen. Sonstige Weisen – Zusammenfügung, Ableitung mit Hilfe von Namensformanten und Reduktion – waren wesentlich weniger produktiv. Nach Wortarten kommen unter den appellativen Familiennamen am meisten Substantive vor.

Zusammenfassend kann gesagt werden, dass die in Suuremõisa vergebenen Familiennamen meistens aus estnischsprachigen einfachen Wörtern im Nominativ gebildet wurden oder ein anderer Name die Grundlage des Familiennamens bildete.

KASUTATUD ARHIIVIMATERJALID JA KIRJANDUS

Arhiivimaterjalid

EAA. 3168.2.12	EELK Pühalepa koguduse personaalraamat 1817–1833
EAA.1864.2.VIII-197	Pühalepa kihelkonna hingeloendid 1834
EAA.1864.2.VIII-198	Pühalepa kihelkonna perekonnanimede panemise raamat 1835
EAA .1864.1.341	Pühalepa kihelkonna perekonnanimede raamat 1835
EAA.1864.1.340	Pühalepa kihelkonna revisjonilehed 1834

Kirjandus

- Ariste, Paul 1933. Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles, Tartu
- DN = Bahlow, Hans, Deutsches Namenlexikon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt, München: Keyserische Verlagsbuchhandlung, 1967
- EE 7 = Eesti entsüklopeedia, 7. kd, Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1995
- EE 9 = Eesti entsüklopeedia, 9. kd, Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996
- Eesti mõisad = Eesti mõisad, toimetanud T. Oja, Eesti Ajalooarhiiv, Tallinn: Olion, 1994
- EKMS = Saareste, Andrus. Eesti keele mõisteline sõnaraamat I-IV, (Ümbertükk: Stockholm, 1959), Tallinn, 1997
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat, Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2009
- EMS = Eesti murrete sõnaraamat I–IV 1994–2007, Tallinn: Eesti Keele Instituut
- FB = Familiennamenbuch. Herausgegeben von Horst Naumann, Leipzig: Bibliographisches Institut, 1987
- Hiob, Jaan 1940. Perekonnanimede panek Eestimaal, eriti Säreveere vallas 1835. a. Diplomitöö. Tartu Ülikool, õigusteaduskond, Tartu
- Henno, Kairit 2000. Eesti priinimed. Jaani kihelkond, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus
- Kallasmaa, Marja 1988. Muutuva ja püsiv nimemaailm – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 477–487
- Kallasmaa, Marja 2010. Hiiumaa kohanimed, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

Kaskor, Vello 2002. Kõpu perekonnanimede liigitamiskatsetusi. – Nad tegid toad tuule pääle, elud ilma ääre pääle... Lood Hiiumaa Kõpu poolsaare inimestest, paikadest, sündmustest ja juhtumustest, Kärdla, lk 147–157

Kendla, Mari 1999. Lääne-Eesti kalanimetused, Tallinn: Eesti Keele Instituut

Kibbermann, E 1975. Saksa-eesti sõnaraamat. Tallinn: Valgus

Lonn, Varje, Niit, Ellen 1996. Saarte murde tekstid. Eesti murded VII, Tallinn

ML = Mereleksikon, Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996

Läänemaa = Eestimaa 1725–1726. a adramaarevisjon. Läänemaa. Allikapublikatsioon, Tallinn: Tartu Ülikool, 1990

Mellin, L. A 1810. Liefland oder die beyden Herzogthümer und General Gouvernementer Lief und Ehistland nebst der Provinz Oesel [Kaart] : Zusammengetragen nach geometrischen Vermessungen, genauer Kentnis den der Gegenden, und nach denen neuesten astronomischen Beobachtung

Must, Aadu 2000. Eestlaste perekonnaloos allikad, Tartu: Kleio

Mäger, Mart 1967, Eesti linnunimetused, Tallinn

Nederland-russisch woordenboek : cirka 60 000 woorden. Moskau, Roesski jazyk, 1987

Rajandi, Edgar 2007. Raamat nimedest, Tallinn: Tammerraamat

Ränk, Arvi (koost) 1995. Eesti etnograafia sõnaraamat, Tallinn

Saareste, Andrus 1934. Pilk eesti nüüdseile perekonnanimedel. Äratrük Eesti Üliõpilaste Seltsi album X-st, Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv

Saareste, Andrus 1935. Eesti liignimedest varemalt, nüüd ja tulevikus. Äratrük ERK nr 9/10, Tartu: Eesti Rahvuslaste Klubi Kirjastus

Särg, Alo 2006. Hiiumaa mõisad ja mõisnikud, Tallinn: Argo

Tiik, Leo 1969. Perekonnanimesid Hiiumaalt – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 531–534

Tiik, Leo 1987. Perekonnanimed panekust Eestimaa talurahvale 1935. aastal – Keel ja Kirjandus nr 2, lk 83–88

Vahtrre, Sulev 1973. Eestimaa talurahvas hingeloenduste andmeil (1782–1858) : ajaloolis-demograafiline uurimus, Tallinn, Eesti Raamat

Wd = Wiedemann, F. J. Eesti-saksa sõnaraamat = Estnisch-Deutsches Wörterbuch (Faksiimiletrük: St. Petersburg: Eggers, 1893) Tallinn: Valgus, 1973

LÜHENDID

Emm	Emmaste
Hi	Hiiumaa
Jaa	Jaani
Jäm	Jämaja
Krl	Karula
Kul	Kullamaa
Käi	Käina
Lä	Läänemaa
Muh	Muhu
Mus	Mustjala
Pha	Püha
Phl	Pühalepa
Pöi	Pöide
Rei	Reigi
Sa	Saaremaa
San	Sangaste

LISAD

Lisa 1. Pühalepa kihelkond (Mellini atlas 1810)

Lisa 2. Väljavõte perekonnanimederaamatust (EAA,1864.1.341: 41p)

Lisa 3. Väljakirjutused perekonnanimede raamatutest (EAA, 1864.1.341 ja
EAA,1864.2.VIII-198)